

# Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstoogmerk

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 1.000 fr. per jaar

Postrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie : Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Britselei 40, 2000 Antwerpen

## DE « AMIABLE COMPOSITION » EN DE NIEUWE ARBITRAGE-WET (\*)

De arbitrale beoordeling kan op twee wijzen gebeuren.

Eenzijds is er de arbitrage « in rechte » : de arbiters krijgen van de partijen de opdracht het geschil, zoals een rechter, volgens de geldende rechtsregelen te beslechten. Anderzijds bestaat de arbitrage « amiable composition » : de arbiters kregen van de partijen de toelating het geschil naar recht of naar billijkheid te beoordelen. Zij oordelen aldus als « amiables compositeurs », « als goede mannen naar billijkheid », « naar recht en billijkheid » enz..

De bevoegdheid van aangeduide arbiters om een omschreven geschil voor de partijen op een bindende wijze te beslechten steunt op een akkoord tussen de partijen dit geschil aan de arbiters voor te leggen. Dergelijk akkoord, *arbitrage-overeenkomst* genoemd, is de grondslag voor de jurisdictie van de arbiters. In de praktijk zal het evenwel eerder zelden gebeuren dat de partijen, tussen wie een geschil hangende is, akkoord zullen gaan om de beslechting ervan aan een arbitraal paneel toe te vertrouwen. Vaak echter hebben de partijen een *arbitrage-clausule* opgenomen in de overeenkomst die tussen hen gesloten werd en naar aanleiding waarvan het geschil ontstaan is. Dergelijke arbitrage-clausule bepaalt bijvoorbeeld dat alle toekomstige geschillen inzake het ontstaan en de uitvoering van de overeenkomst moeten voorgelegd worden aan arbiters, volgens een bedongen methode aan te duiden. Wanneer er dan tussen de partijen een onenigheid m.b.t. de overeenkomst rijst, zijn zij, op grond van deze overeenkomst en de daarin vervatte arbitrage-clausule, contractueel verbonden, om het geschil op een arbitrale wijze te laten beslechten. Bijgevolg is de arbitrage-clausule de steunpilaar van de arbitrale geschillenoplossing.

### A. De Wet.

Door de wet van 4 juli 1972 werd een zesde deel, dat de arbitrage betreft, in het Gerechtelijk Wetboek ingelast (\*). Voordien verwees dit Wetboek naar de arbitragebepalingen van het overigens grotendeels opgeheven Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. Het zal enkelen verwonderen dat het Gerechtelijk Wetboek, dat een diep-

gaande vernieuwing wilde brengen, voor de arbitrage-regelen naar de oude Code verwees. Deze verwijzing is evenwel slechts ogenschijnlijk in strijd met het vernieuwd streven dat aan het huidige Wetboek ten gronde ligt.

Op 20 januari 1966, dus vooraleer het Gerechtelijk Wetboek uitgevaardigd werd, hebben een aantal landen, waaronder België, immers een « Europese overeenkomst houdende een eenvormige wet inzake arbitrage » ondertekend te Straatsburg. Dit verdrag was echter nog niet goedgekeurd door het Belgische Parlement toen het Gerechtelijk Wetboek van kracht werd. De auteurs van het Gerechtelijk Wetboek wilden bijgevolg vermijden dat, door 160 jaar-oude arbitrage-bepalingen aan de moderne eisen aan te passen, en, anno 1967, aan de tijd aangepaste arbitrage-regelen in het nieuwe Wetboek in te lassen, België de prikkel zou ontnomen worden om de eenvormige wet in de interne rechtsorde op te nemen. Zonder overdreven spoed, maar toch als één der eerste landen, nam België de eenvormige wet in het interne recht op. Volgens een, qua verdragsrecht, recente werkwijze — die ook voor de invoering van de Benelux-merkenwet aangewend werd, — keurde de wet van 4 juli 1972 het internationale verdrag goed én voerde zij bovendien de eenvormige wet, als zesde deel van het Gerechtelijk Wetboek, in.

### B. Het begrip « amiable composition ».

Het begrip van de « amiable composition » of het « oordelen als goede mannen naar billijkheid » ontstond n.a.v. art. 1019 van de Franse Code de Procédure civile van 1806 : « Les arbitres et tiers arbitres décideront d'après les règles de droit, à moins que le compromis ne leur donne le pouvoir de prononcer comme amiables compositeurs ». Een zelfde artikel stond in het Belgische Wetboek.

In de oorspronkelijke bedoeling van de Franse wetgever moesten de arbiters normaliter een rol vervullen die op deze van de rechter geleek : dat de partijen een arbiter boven een rechter verkozen hadden, wilde volgens de rechtsleer van 1806 niet zeggen dat de partijen een andere vorm van rechtspreken nastreefden. Heel uit-

zonderlijk evenwel konden de partijen de arbiters toestaan naar billijkheid te oordelen<sup>(3)</sup>. Alhoewel deze mogelijkheid aanvankelijk niet sterk in trek leek, kreeg het begrip « amiable composition » na 1850 een eigen inhoud en functie. Het werd immers a.h.w. een code-term die, naar Frans en Belgisch recht althans, drie verschillende principes beduidde: 1) Het was de arbiter toegelaten slechts een minimum van procedure-regelen in acht te nemen; hij werd door de partijen ervan vrijgesteld de uitvoerige bepalingen, die de Code hieromtrent bevatte te volgen. 2) In weerwil van de beroepsmogelijkheid van art. 1010, was de amiable composition niet vatbaar voor beroep. 3) De amiables compositeurs moesten hun oordeel niet enkel op recht steunen, maar mochten dit ook op billijkheidsoverwegingen vestigen<sup>(4)</sup>.

De nieuwe Belgische arbitrage-wet zal deze drie bestanddelen van de term « amiable composition » grondig raken.

Geen overdreven procedure-verplichtingen worden door de wet immers meer opgelegd (art. 1693 en 1694). De mogelijkheid om bij een rechter tegen de arbitrale uitspraak beroep aan te tekenen — in de praktijk nagenoeg altijd contractueel uitgesloten — werd bij de wet opgeheven (art. 1703 en 1704). Van de code-term « amiable composition » blijft dus naar Belgisch recht slechts het laatste element over: de mogelijkheid voor de arbiters om naar billijkheid te oordelen (art. 1700).

Wat moet men hieronder evenwel verstaan? Zoals art. 1700 het zelf stelt, kan men de « amiable composition » zetten tegenover « beslissingen volgens de regelen des rechts ». Dit blijkt evenwel een te extreme opvatting. Wanneer de partijen aan een arbiter de bevoegdheid geven om te oordelen als een « amiable compositeur », mag deze laatste van deze bevoegdheid gebruik maken, maar is hij daartoe niet verplicht. Een amiable compositeur dient in zijn oordeel trouwens steeds rekening te houden met de rechtsregelen van openbare orde. Een verdere bespreking van het verschil tussen rechtsaanwending en billijkheidsoordeel zou ons voor deze noot te ver voeren.

#### C. De « amiable composition » - clause.

Zoals reeds gezegd bevatten talrijke overeenkomsten, of de algemene voorwaarden die erop toepasselijk verklaard zijn, een clause die voorschrijft dat alle geschillen betreffende de overeenkomst door arbitrage beslecht moeten worden en dat de arbiters zullen oordelen als « amiable compositeurs » of « goede mannen naar billijkheid ». Een variante op dergelijke clause is de vermelding in de arbitrage-clause dat een bepaalde arbitrage-instelling de arbitrage moet organiseren; in het reglement van deze instelling wordt dan aan de arbiters de bevoegdheid gegeven om als « amiables compositeurs » enz. op te treden.

Dergelijke bedingen zijn evenwel onder de nieuwe wet niet bindend. Krachtens art. 1683 en 1700 kunnen de partijen immers enkel tot de « amiable composition » toestemmen nadat het geschil gerezen is<sup>(5)</sup>. De wetgever achtte het immers onbillijk dat de partijen zich akkoord zouden verklaren om een eventueel geschil naar billijkheid, en niet uitsluitend naar recht te laten beoordelen, vooraleer de aard van het geschil gekend is.

Bijgevolg zullen de « amiable composition » - clauses in standaard overeenkomsten en algemene voorwaarden gewijzigd en herleid moeten worden tot gewone arbitrage-clauses opdat aan de vereisten van de nieuwe wet voldaan zou worden.

Bovendien stelt zich een wetsconflict in de tijd. Heeft de nieuwe arbitrage-wet een retroactieve werking, een onmiddellijke werking of een eerbiedigende werking wat de geldigheid van de geldig gesloten, maar volgens de nieuwe wet niet bindende, « amiable composition » - clauses betreft? De arbitrage-wet zelf bevat geen bepaling over haar

werking in de tijd; art. 3 van het Gerechtelijk Wetboek lijkt irrelevant. M.i. heeft de arbitrage-wet een onmiddellijke werking: de nieuwe wet verandert de geldigheid van de gesloten « amiable composition » - clause niet. Evenwel zal zij, vanaf haar van kracht worden, de toekomstige rechtsgevolgen bepalen die aan deze clause gegeven moeten worden<sup>(6)</sup>.

Een ander probleem kan eveneens rijzen. Wat gebeurt er wanneer de partijen heden, in weerwil van de wet, een « amiable composition » - clause in de overeenkomst bedingen? Deze clause heeft ongetwijfeld geen volle werking maar zij drukt, m.i. de wens van de partijen voldoende uit, elk geschil door arbitrage te laten beslechten, opdat zij als een geldige arbitrage-clause beschouwd zou mogen worden.

#### D. De « amiable compositeur ».

Wanneer een geschil beslecht dient te worden m.b.t. de overeenkomst die na het van kracht worden van de nieuwe wet gesloten werd, mag de arbiter uiteraard enkel als « amiable compositeur » beslechten, wanneer de partijen zich daartoe, op de wijze door de wet bepaald, akkoord verklaard hebben.

Indien de « amiable composition » - clause evenwel van voor het van kracht worden van de nieuwe wet dateert, rijst een delikaat probleem. Is deze clause een voldoende basis voor de arbiter om als « amiable compositeur » te oordelen, of is een nieuw akkoord, zoals de wet het voorschrijft, nodig? M.i. moet de arbiter een nieuw akkoord, na het ontstaan van het geschil, van de partijen verkrijgen. De wet heeft immers een onmiddellijke werking: de nieuwe wet bepaalt de rechtsgevolgen die aan de « amiable composition » - clause gegeven moeten worden. Daar de wet juist bepaalt dat geen « amiable composition » - clause vóór het ontstaan van het geschil geldig kan afgesloten worden, blijkt een nieuw akkoord de logische oplossing voor dit probleem.

Dergelijke regel zou wellicht aanleiding kunnen geven tot veel chicanes: het zou immers gemakkelijk zijn voor een partij, die door de arbiter veroordeeld werd, om voor de rechter de nietigverklaring van de arbitrale uitspraak te vragen onder het voorwendsel dat de arbiter's bevoegdheid steunde op een (ongeldige) « amiable composition » - clause en dat de arbiter niet expliciet verklaard heeft dat hij in rechte oordeelde. Een dergelijke actie tot nietigverklaring rust in feite op een aangevoerde onbevoegdheid van de arbiter: de arbiter zou immers de bevoegdheid, hem door de nieuwe wet gegeven, overschreden hebben. Art. 1704 verklaart echter dat de onbevoegdheid van de arbiter enkel een grond tot nietigverklaren kan zijn, wanneer de partijen deze onbevoegdheid tijdens het arbitraal proces opgeworpen hebben. Aldus wordt aan de arbiter de mogelijkheid gegeven hetzij om het akkoord van partijen te vragen om als « amiable compositeur » te mogen oordelen, hetzij om uitdrukkelijk te verklaren dat hij in rechte oordeelt.

H. VAN HOUTTE,  
Advocaat — Assistent K.U.L.

(\*) De auteur van deze noot bereidt een thesis voor betreffende de rechtsaanwending bij arbitrage.

(1) Staatsblad, 8 augustus 1972, p. 8717-8736.

(2) Art. 13 van de Opheffingsbepalingen uit art. 2 van de wet van 10 december 1967 (« houdende het Gerechtelijk Wetboek »).

(3) P. Boucher, Manuel des Arbitres, Parijs, 1807, p. 13.

(4) P. Riedberg, Der amiable Compositeur, Frankfurt, 1962, p. 5.

(5) Aldus maakte België gebruik van de mogelijkheid voorzien in de eenvormige wet, bijlage II, g.

(6) W. van Gerven: Beginselen van Belgisch Privaatrecht, Algemeen deel, Antwerpen, 1969, p. 62.

## ALGEMENE BESCHOUWINGEN OVER HET LEVENSVZERKERINGSCONTRACT (\*)

### Inleiding

Het zou niet mogelijk zijn de fundamentele problematiek van het levensverzekeringscontract te onderzoeken in verschillende contracten die gewoonlijk onder de benaming « levensverzekering » worden aangeduid. Dat zou vooreerst al buiten mijn mogelijkheden vallen, nu ik me toch niet dagelijks bezighoud met de problemen van de levensverzekering. Het zou overigens niet mogelijk zijn binnen de beperkte tijd gedurende dewelke ik me voorneem U over dat contract te onderhouden. Tenslotte wens ik enkel problemen aan te raken, die dan de bron van discussie zouden kunnen zijn.

Wanneer ik het verder over het levensverzekeringscontract zal hebben bedoel ik het contract waarbij de verzekeraar zich ertoe verbindt aan de begunstigde(n) een kapitaal of rente uit te keren wanneer de derde-verzekerde overlijdt en nog meer bepaald wanneer deze vóór een bepaalde datum overlijdt.

Er zijn twee redenen waarom ik precies dat contract bespreek :

1) Ten eerste vormt dat contract het *meest echte levensverzekeringscontract*. Zich verzekeren is immers in de eerste plaats, zoals dat in de besprekingen van de eerste dag van het congres is aangetoond, een zoeken van waarborgen tegen de nadelige gevolgen van de eventuele realisering van een risico.

Hoewel niet zonder meer kan worden gesteld dat het bereiken van een hogere leeftijd, die zodanig wordt dat hij de deelneming in de economische productie uitsluit, geen risico zou met zich brengen, toch is dat risico meest in het oog springend ingeval van vroegtijdig overlijden. Risico dat dan niet bestaat in hoofde van de overledene, maar wel in hoofde van de personen die economisch afhankelijk zijn van de overledene — op basis van diens kapitaalbezit of arbeidsvermogen. —

Het streven naar dekking tegen de economisch nadelige gevolgen van dat vroegtijdig overlijden, door de uitkering te bedingen van een kapitaal voor de economische afhankelijkheid, is de echte levensverzekering.

De overige vormen van zgg. levensverzekering zijn dikwijls slechts vermomde spaar- of beleggingsverrichtingen.

Ook in ons positief recht wordt het aldus aan gevoeld. Inderdaad, in de wet op de verzekeringen wordt in de artikelen 41-43, enkel de hier besproken levensverzekering behandeld. Men heeft het immers over « de vergoeding bij het overlijden te betalen » (art. 41) en « de bedongen som die betaalbaar is bij het overlijden van de verzekerde ».

2) De tweede reden waarom ik me tot één bepaalde vorm van levensverzekering beperk, is dat de *fundamentele problematiek* van de verscheidene vormen van levensverzekeringen en zelfs van alle verzekeringen, *uiteindelijk dezelfde* zou blijken te zijn. Alleen komt hij misschien wel scherper tot uiting in de door mij besproken vorm. Reden waarom dan deze vorm onderzocht wordt.

Het is mogelijk het levensverzekeringscontract vanuit verschillende standpunten te onderzoeken. Voorop weze nochtans gesteld dat het niet mijn hoofdbedoeling is de rechtstechnische problemen van het levensverzekeringscontract te onderzoeken.

In een eerste deel wil ik enkel een paar aspecten

van burgerlijk recht i.v.m. het levensverzekeringscontract zonder meer aanstippen, zonder ze uitvoerig te onderzoeken.

### 1. Burgerlijke aspecten van het levensverzekeringscontract.

#### 1. *Natuur en wezen van het contract :*

Juridisch-technisch gezien is het niet nodig opzoekingen te doen over de *natuur* van het levensverzekeringscontract. De verzekeringcontracten worden globaal, dus inbegrepen het levensverzekeringscontract, als « kanscontracten » vermeld in art. 1964 B.W.

Inderdaad, zuiver individueel-contractueel bekeken, kan het contract uitvallen in het voor- of het nadeel van ieder van de betrokken partijen. De toestand wordt alleen anders wanneer de zaken globaal worden bekeken. Dan zal het duidelijk worden dat het individu, om te trachten bepaalde prijszwaardige doelstellingen te bereiken, niet anders kan dan toe te treden tot voorwaarden die eenzijdig worden opgelegd door de verzekeraar in functie van zijn winststreven.

Naar zijn *wezen* geanalyseerd komt het levensverzekeringscontract dat wij onderzoeken neer (meestal) op een beding ten behoeve van een derde. Al de algemene problemen i.v.m. het beding \*en behoefte van een derde — zoals voorwaarden i.v.m. de begunstigde — rechten van deze laatste enz., rijzen hier in concreto.

Hieronder worden bondig enkele vragen van burgerlijk recht gesteld, die rijzen i.v.m. het feit dat tot de uitkering van een levensverzekeringkapitaal aanleiding kan geven, te weten het overlijden.

#### 2. *De afwezigheid :*

Het recht van de begunstigde op de uitkering van het verzekerd kapitaal, is afhankelijk van het overlijden, dikwijls het overlijden vóór een bepaalde datum, van de derde-verzekerde die meestal de verzekeringnemer is.

Overeenkomstig de regeling van de bewijslast in het B.W. (art. 1315 B.W.) moet de begunstigde, om de uitkering van het kapitaal te kunnen bekomen, het bewijs kunnen leveren van het overlijden van de derde-verzekerde. Dat is nu precies onmogelijk ingeval van afwezigheid. In principe wordt de begunstigde dus steeds het slachtoffer van de afwezigheid van de derde-verzekerde. Hij bevindt zich in dezelfde feitelijke situatie alsof het verzekerde risico zich zou hebben voorgedaan, doch geniet de compensatie (d.i. uitkering van het kapitaal) niet, tenzij er een contractuele regeling is van het geval.

De vraag wordt ter overweging gegeven of het niet aangewezen zou zijn dat een dwingende regeling door de wetgever zou opgelegd worden t.a.v. het geval van afwezigheid... en misschien zelfs in het algemeen.

#### 3. *De commorientes :*

De ontwikkeling van de techniek heeft met zich gebracht dat regelmatig personen bij een zelfde gebeurtenis om het leven komen, zonder dat het mogelijk is uit te maken in welke volgorde de betrokkenen zijn overleden (denken we aan bombardementen, ontploffingen, vliegtuigrampen enz. enz.).

Ingeval onder de overledenen zich mensen bevinden die wederkerig tot elkaars nalatenschap worden geroepen,

(\*) Spreekbeurt gehouden op het Rechtscongres te Gent op 28 januari 1971.

wordt de erfopvolging, d.i. de overgang van kapitaal in-gevolge overlijden, geregeld overeenkomstig de in de rechtsleer fel bestreden overlevingsvermoedens vastgelegd in de artikelen 720 t/m 722 B.W.

In de rechtspraak heeft men beslist dat de vermoedens van overleving t.a.v. het erfrecht ab intestato bepaald, een strikte toepassing hebben en niet mogen uitgebreid worden op analoge gevallen, zulks misschien op basis van de algemene kritiek waarvan de leer van de commo-rientes het voorwerp is.

Ik geef toe dat de vraag van bijkomstig belang is. Het is nochtans wel mogelijk dat het al of niet uitkeren van een kapitaal van de overleving van de ene aan de andere afhankelijk is. Waar het bewijs van de overleving hier per definitie niet mogelijk is, zal de verzekeraar opnieuw niet moeten betalen.

#### 4. *Conflicten tussen titularissen van morele rechten op het lijk en de verzekeraar :*

Inachtgenomen de beweegreden tot de levensverzekering is het gemakkelijk te begrijpen dat de begunstigen de personen zijn die de economische situatie delen van de derde-verzekerde, meestal de verzekeringnemer. Deze personen zijn doorgaans zijn naastbestaanden, t.w. de echtgenoot en de kinderen.

Deze naastbestaanden hebben nu wat Prof. Dekkers noemt het «verwantenvoorrecht» t.a.v. het lijk.

Er bestaat voor de verzekeraar geen verbintenis tot uitkering van het kapitaal, indien het overlijden het gevolg is van zelfmoord gepleegd binnen een zekere tijd na de sluiting van het contract. De verzekeraar heeft er dus belang bij te kunnen aantonen dat de derde-verzekerde zelfmoord heeft gepleegd.

Nu is het zo dat, omwille van het gemeenlijk aanvoelen van dat gebeuren als een soort schande, de naastbestaanden een zelfmoord meestal verborgen trachten te houden.

Om de aldus voor hen bestaande moeilijkheid te kunnen oplossen, bedingen de verzekeraars in de polissen tegenover de verzekeringnemer die meestal tevens de derde-verzekerde is, dat de uitkering van het kapitaal afhankelijk zal zijn van de overlegging van een geneeskundig attest met vermelding van de doodsoorzaak. Deze praktijk op zichzelf doet reeds heel wat problemen rijzen.

Indien dan nog twijfels of vermoedens blijven bestaan bij de verzekeraar, is de enige oplossing een lijkschouwing.

Tegenover elkaar staan dan de verzekeraar, die om loutere patrimoniale belangen de lijkschouwing vordert, en de naastbestaanden van de overledene die, zich beroepend op morele rechten, doch daarachter dikwijls ook gedreven door patrimoniale belangen, zich tegen de lijkschouwing verzetten.

Het Hof van Beroep van Gent kreeg binnen het kader van een levensverzekeringscontract de vraag te beslechten en heeft beslist: «dat de gevorderde maatregel van aard was de rechtgeaarde gevoelens van eerbied van de weduwe voor het stoffelijk overschot van haar afgestorven echtgenoot te krenken; dat het dan ook in dat geval verkieslijk voorkwam de lijkschouwing te verwerpen, als houdende een dwangmaatregel ten aanzien van de gevoelens van eerbied voor het stoffelijk overschot, die de naastbestaanden bezielen». (Gent, 3 november 1962, R.W., 1962-63, 1206).

Ook dit conflict is misschien het onderzoeken waard.

#### 5. *Kumul van levensverzekeringskapitaal met vergoeding op basis van aansprakelijkheid :*

In de rechtspraak is, bij gevestigde rechtspraak en rechtsleer, beslist dat er geen verbod bestaat een levensverzekeringskapitaal van bv. 10 miljoen fr. te kumuleren

met een schadevergoeding op grond van aansprakelijkheid van bv. 10 miljoen fr. De juridische motivering die aan de grondslag hiervan ligt is dat de uitkering van het levensverzekeringskapitaal en de betaling van schadevergoeding een verschillende juridische oorzaak hebben. Ik ben het ermee eens dat de positieve rechtstechniek geen andere oplossing openlaat.

Toch ware het mijns inziens nuttig de hele vraag opnieuw te onderzoeken vertrekkend van het begrip schade.

Diegene die een levensverzekeringscontract sluit, beoogt ontegensprekelijk de economische nadelen te keren die zijn overlijden tot gevolg zou hebben voor zijn naastbestaanden (= de personen die zijn economische situatie delen). Ingeval er een levensverzekeringscontract is, zullen de economische gevolgen minder groot zijn.

De materiële schade door verlies van gezinsinkomen bij een dodelijk ongeval, bestaat ook in niets anders dan in de economische nadelen ingevolge dat overlijden voor de naastbestaanden van de overledene. Wanneer nu die nadelige gevolgen verhinderd worden te ontstaan door de individuele voorziening van de overledene of zijn naastbestaanden, is er ook geen reden om een vergoeding te doen betalen wegens een niet bestaand economisch verlies.

#### 6. *Erftrechtelijke aspecten van de levensverzekering :*

Gezien de uitkering van het verzekerd kapitaal geconditioneerd is door het overlijden, zoals het openvallen van de erfenis, en gezien het levensverzekeringscontract in de meeste gevallen in wezen een *beding ten behoeve van een derde inhoudt*, hoeft het ook niet te verwonderen dat dit contract een problematiek kent die dicht bij deze van het erfrecht aanleunt.

Het sluiten van het contract wordt aangezien als een schenking ten voordele van de begunstigde, zulks onrechtstreeks langs een beding ten behoeve van een derde om. Onze wetgever neemt dan ook aan dat de betaalde premies het voorwerp zijn van een schenking, waar in art. 43 van de wet op de verzekeringen is gesteld dat het uit te keren bedrag aan de aangewezen persoon behoort.

«onverminderd de toepassing van de regelen van het burgerlijk recht betreffende de inbreng en de inkorting uit hoofde van de stortingen gedaan door de verzekerde».

Gezien wordt gesproken van inbreng en inkorting van de gestorte premies, wordt dus aangenomen dat ze het voorwerp van een schenking zijn geweest.

Het mag, en moet in vraag gesteld worden of die verichting wel steeds op een schenking neerkomt, ook al is er geen tegenprestatie van de begunstigde.

Deze vraag rijst meer bepaald wanneer we de rechtsband onderzoeken tussen echtgenoten of tussen ouders en werkonbekwame kinderen.

De Hoge Raad van Nederland heeft in dat verband een arrest verleend op 30 november 1945, waarin o. m. staat :

— «de overtuiging, dat de langstlevende echtgenoot niet onverzorgd mag achterblijven, heeft meer en meer veld gewonnen en komt heden ten dage onder meer tot uiting hierin, dat zij, die als ambtenaar of in overheidsbedrijven werkzaam zijn, aan de na hun overlijden overblijvende echtgenote een weduwenpensioen zien toegekend en dat dit ook het geval is ten opzichte van zeer velen, die in particuliere bedrijven van min of meer grote omvang werkzaam zijn ;

— in overeenstemming hiermee wordt het voor hen, die het vooruitzicht op een voldoende verzorging van hun weduwe niet hebben, naar algemeen gangbare opvattingen van moraal en fatsoen — bijzondere omstandigheden voorbehouden — als een onafwijsbare plicht be-

schouwd om, indien nodig, naar de mate van het mogelijke te zorgen voor het onderhoud van de weduwe;

— de vervulling van deze plicht beantwoordt zozeer aan hetgeen de echtgenoten van elkaar mogen verlangen, dat daarmede — voor zover de verzorging, gelet op de omstandigheden waaronder de echtgenoten leefden en de langstlevende achterblijft, het redelijke niet te buiten gaat — voldaan wordt aan een *verplichting* van de ene echtgenoot jegens de andere, *welke als een natuurlijke verbintenis moet worden erkend*;

— daarom is de nakoming van zodanige verzorgingsverplichting — hetzij bij handeling onder de levenden, hetzij bij uiterste wilsbeschikking — voldoende aan een verbintenis en is het geen schenking;

— derhalve moet ook de levensverzekering door de man gesloten ten einde na zijn dood in het onderhoud van de vrouw te voorzien, voor zoverre niet te buiten gaande hetgeen nodig is voor een verzorging, als voorwerp eener natuurlijke verbintenis tussen de echtelieden worden erkend; ze leidt niet tot schenking en wordt dan ook niet getroffen door de bepalingen betreffende inkorting wegens inbreuk op het wettelijk erfdeel of ongeoorloofde bevoordeling van de tweede of verdere echtgenoot. »

Het rechtsbewustzijn dat aan de overwegingen van de Hoge Raad ten grondslag ligt — te weten dat de eerststervende echtgenoot de langstlevende niet onverzorgd mag achterlaten — is niet vreemd aan ons positief recht. Inderdaad, door hetzelfde bewustzijn is de bepaling ingegeven van art. 205 B.W., volgens hetwelk de langstlevende echtgenoot indien hij behoeftig is, recht heeft op levensonderhoud lastens de nalatenschap van de eerststervende. Deze bepaling impliceert immers dat vooropgesteld is dat de eerststervende echtgenoot de plicht heeft aan de langstlevende het nodige te verschaffen tot levensonderhoud, ook voor na zijn overlijden. Het is een voortleven van de wederkerige verbintenis tot hulp tussen de echtgenoten (art. 212 B.W.).

Terzake de verhouding tussen echtgenoten komt het bewustzijn slechts tot uiting de *lege ferenda*. Meer en meer wordt aangedrongen op een uitbreiding van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot. (Zie hetgeen in dit verband werd besproken op het jongste congres van de Vlaamse Juristenvereniging). Aan het erfrecht liggen nu precies dezelfde sociale motieven ten grondslag als diegene die hierboven werden besproken inzake de verhouding tussen echtgenoten, te weten de noodzaak blijvend sociale zekerheid te verschaffen aan hen die economisch van een ander persoon afhankelijk zijn, ook wanneer deze persoon overleden is.

## II. Het levensverzekeringscontract in zijn sociaal-economisch verband.

### 1. Beweegredenen tot het levensverzekeringscontract bij de verzekeringnemer :

Met de voorafgaande beschouwingen zijn we het kader van het positief recht te buiten gegaan. We zijn gekomen tot de sociale motivering van het contract.

Constaterend in feite, dat de materiële sociale zekerheid (d.w.z. de economische voorwaarden tot sociale zekerheid) van het ene individu afhankelijk is van de economische middelen van een ander individu, wordt ernaar gestreefd de sociale zekerheid van de « afhankelijkken » te behouden ook al overlijdt de titularis van de economische middelen. Meer en meer worden er dan ook positiefrechtelijke bepalingen voorzien waardoor de overlevenden de economische middelen tot sociale zekerheid zouden behouden, dank zij dewelke ze vóór het overlijden sociale zekerheid hadden.

In de mate waarin die economische middelen in kapitaal

(productiemiddelen) of gebruiksgoederen van de overledene bestaan, wordt het gerezen probleem opgelost door erfrecht. Hoe groter het voorhanden kapitaal is, des te minder zijn er voorzorgen nodig vanwege de persoon die weet dat andere individuen van zijn economische middelen afhankelijk zijn.

Moeilijker op te lossen wordt het probleem echter naarmate de economische middelen meer of uitsluitend bestonden in de voor de arbeidsprestaties van de overledene betaalde vergoedingen. Voor hen is het erfrecht zonder inhoud. Het erfrechtelijk systeem laat niet toe sociale zekerheid te behouden voor de individuen voor wie die zekerheid afhankelijk was van de arbeidsprestaties van de overledene.

Bij de vaststelling van de afwezigheid van de pensioenregeling (vroeger) of van de ontoereikendheid ervan, wordt door de titularis van de economische middelen toch getracht de sociale zekerheid te behouden voor de van hem afhankelijken. Hij doet dat door een *surrogaat-erfrecht* te creëren (uitkering van kapitaal bij zijn overlijden) of een *surrogaat-loon-pensioen* (rente van overlijden af) te bedingen.

Het contract waardoor dat positief gerealiseerd wordt, is het levensverzekeringscontract. Dat contract helpt dus het risico te dekken, erin bestaand dat bepaalde personen ingevolge het overlijden van een andere persoon, zonder bestaansmiddelen zouden vallen.

Het levensverzekeringscontract is aldus een uiting van het individueel (— contract, gebaseerd op individuele wil —) streven om aan de naastbestaanden sociale zekerheid te waarborgen.

Aldus ontleed is het levensverzekeringscontract een positieve uiting van het menselijk verantwoordelijkheidsbesef. Ik zou mede met de Hoge Raad van Nederland durven te stellen dat het, bij afwezigheid van kapitaal en voldoende andere sociale zekerheidsvoorzieningen, op de uitvoering van een verbintenis t.a.v. de economisch afhankelijken neerkomt.

Het contract zou, aldus gezien, een sterke aanmoediging verdienen. En het krijgt die ook vanwege de Staat, door de fiscale aftrekbaarheid, binnen bepaalde perken, van de verzekeringspremies op het belastbaar inkomen. Daarover verder.

### 2. De beweegreden bij de verzekeraar :

De zekerheid zoekende kan zijn doel — uitkering van kapitaal of rente bij overlijden — slechts bereiken, mits hij een tegenpartij vindt die zich ertoe verbindt het kapitaal of de rente uit te keren; d.i. de verzekeraar.

Als verzekeraars kunnen enkel fungeren zij die over voldoende middelen daartoe beschikken; dat zijn de *kapitalistische ondernemingen*, optredend onder de vorm van *handelsvennootschappen*. Voor die handelsvennootschappen is de afsluiting van het levensverzekeringscontract een daad van koophandel, d.w.z. een verrichting waardoor gestreefd wordt naar de realisering van winst. Vanzelfsprekend streven die ondernemingen meteen naar het behoud van een maatschappelijk systeem, dat hen toelaat winst te realiseren, en dus o.m. naar het behoud van een systeem waarin bv. de afsluiting van een levensverzekeringscontract voor zoveel mogelijk individuen een noodzaak is.

### 3. Bedenkingen in verband met deze beweegredenen.

In het levensverzekeringscontract komen de partijen, door deze beweegredenen gedreven, enerzijds door individueel streven naar vestiging van sociale zekerheid en anderzijds door winstbejag, tegenover elkaar te staan. Het

is de vraag of iedere partij er in dergelijk systeem kan in slagen haar doel te bereiken.

a) Op de vraag of de *verzekeraar*, door middel van de levensverzekeringscontracten het nagestreefde doel bereikt, te weten *winst te realiseren*, mag zonder aarzelen *bevestigend* worden geantwoord. Een hele reeks in dezelfde zin werkende factoren (werken met oudere of verouderde levensduurtabellen terwijl de levensduur steeds toeneemt; rekenen op basis van gemiddelde levensduren doch dan positief geneeskundig selecteren; voortdurende inflatie, enz.) brengen met zich dat de afdeling «Leven» de melkkoe is van de verzekeringsmaatschappijen.

b) In de samenvoeging van streven naar sociale zekerheid en winstbejag, komt het me huiveringwekkend voor dat een positief menselijk streven aangewend wordt om op grond daarvan winst te boeken.

Verwonderen doet het me echter niet. Een maatschappij met een sociaal-economisch systeem als het onze, houdt de exploitatie in van de niet-kapitaal bezittende personen vanwege de kapitalistische ondernemingen. Het ligt in de lijn van dergelijk systeem dat het streven naar sociale zekerheid van wie geen kapitaal bezitten, wordt omgebogen tot een mogelijke bron voor de kapitalistische ondernemingen om op basis ervan winst te realiseren (bv. ook op basis van de arbeid die noodzakelijk moet verkocht worden om sociale zekerheid te genieten).

Het levensverzekeringscontract is aldus een *exponent van ons maatschappelijk systeem*. Globaal bekeken is het immers een middel waardoor de niet-kapitaalbezittende verzekeringnemers verarmd worden, ten voordele van de kapitalistische ondernemingen die zich erdoor verrijken. Als men er dan in slaagt bij iedereen een bewustzijn ingang te doen vinden, dat het een individuele plicht is een levensverzekeringscontract te sluiten, bevestigt men meteen dat *iedereen de plicht heeft bij te dragen tot de verrijking van de verzekeraar* (= kapitalistische onderneming).

c) Ik heb reeds aangestipt dat de overheid, die, vergeten we het niet, in ons systeem niet de opponent is van de kapitalistische ondernemingen doch integendeel het werkmiddel ervan, het als positief erkende levensverzekeringscontract begunstigt, door de fiskale aftrekbaarheid van de premies aan te nemen.

We constateren dat de overheid aldus het winststreven van de verzekeraars dient.

Doch de concrete uitwerking van de fiskale begunstiging leert ons bovendien dat ook deze stabiliserend werkt t.a.v. de sociale verhoudingen. Inderdaad, niet de totale premie of een constant bedrag mag worden afgetrokken van het belastbaar inkomen. Wie een kleiner inkomen heeft mag in absolute cijfers minder aftrekken. De geest van de regeling is ontegensprekelijk zó dat de verzekeringnemer een verzekeringscontract moet sluiten in verhouding met de economische klasse tot dewelke hij behoort.

Indien men het met een concreet voorbeeld wil aantonen, kan men stellen dat de Staat voor de bestendigdemindere - sociale - zekerheid - door - levensverzekering van iemand met een belastbaar inkomen van 75.000 fr. per jaar en 3 personen ten laste, jaarlijks 1.226 fr. bijdraagt, en dat hij voor de bestendige grotere sociale zekerheid van iemand met een belastbaar inkomen van 700.000 fr. en 3 personen ten laste, 18.000 fr. bijdraagt per jaar. Inderdaad, voor iemand met 3 personen ten laste is de belastingsvermindering die hij kan realiseren door aftrekbaarheid van de premie slechts 1.296 fr. indien hij een inkomen heeft van 75.000 fr. en 18.000 fr. indien hij een inkomen heeft van 700.000 fr.

Ik meen dat dit voldoende duidelijk illustreert dat de fiskale begunstiging van het levensverzekeringscontract

stabiliserend en consoliderend werkt t.a.v. de sociale verhoudingen in de maatschappij.

d) Ook individueel en op zichzelf bekeken, werkt het levensverzekeringscontract stabiliserend t.a.v. de sociale verhoudingen.

Het individueel gesloten verzekeringscontract is immers, naar de garanties voor sociale zekerheid die het kan verschaffen, beperkt door de *individuele* economische mogelijkheden van de verzekeringnemer. Wie over een ruim inkomen beschikt, dat hem zelfs in staat stelt andere middelen tot blijvende sociale zekerheid voor zijn naastbestaanden aan te leggen, heeft de mogelijkheid hogere premies te betalen en aldus de uitkering van een hoger kapitaal te bedingen. De verhouding tussen premie en kapitaal is wel dezelfde, doch in absolute cijfers neemt het verschil ingevolge de uitgekeerde kapitalen toe.

Wie een hoger inkomen heeft kan dus *bestendigen* dat de van hem economisch afhankelijke personen een *grotere sociale zekerheid* blijven genieten dan de personen die economisch afhankelijk zijn van iemand met een geringer inkomen.

Zoals het erfrecht helpt het levensverzekeringscontract aldus een klasseverschil bestendigen, wat strijdig is met de sociale vooruitgang.

e) Individueel bekeken is het tenslotte niet betwistbaar dat de noodzakelijkheid waarborgen te voorzien tot blijvende sociale zekerheid ook na het overlijden, het grootst is waar het gevaar voor de realisering van het risico (overlijden) het meest reëel is. Dat is het geval wanneer diegene die de economische spil is waarvan anderen afhankelijk zijn, in slechte gezondheidstoestand verkeert. Voor deze personen is de nood tot vestiging van sociale zekerheid tegen wanneer hij er niet meer zal zijn, het meest dwingend.

Wanneer deze persoon zich wendt tot de verzekeraar, kan deze hem niet aanvaarden. Het winstbejag, dat het motief is voor het optreden van de verzekeraar, verzet zich daartegen. Inderdaad, in functie van dat winstbejag wordt een geneeskundig onderzoek opgelegd om een positieve selectie te kunnen doen, wat natuurlijk negatief uitvalt voor de ziekelijke zekerheidsoeaker.

We constateren dus dat in ons systeem, het niet mogelijk is de nodige voorziening te vestigen, precies in de gevallen waarin de behoefte aan een voorziening in de zin van een levensverzekering het grootst is.

#### Besluit :

Aansluitend op de gegeven beschouwingen is de conclusie eenvoudig.

a) We constateren dat we leven in een maatschappelijke structuur die ten aanzien van de leden van de gemeenschap een onderscheid toelaat in hun sociale zekerheid. Sommigen hebben die en zien ze bestendigd op basis van een niet gemotiveerd kapitaalbezit.

Velen kunnen, niettegenstaande een bestendige persoonlijke inzet, een slechts geringe of zelfs geen sociale zekerheid verwerven en voor de naastbestaanden bestendigen.

Dat is in strijd met de gelijkwaardige bejegening die de gemeenschap al haar leden moet waarborgen, en is aldus in strijd met de sociale vooruitgang. Het einddoel van deze vooruitgang moet er toch steeds in bestaan al de leden van de gemeenschap toe te laten hun persoon tot zo hoog mogelijke graad van ontwikkeling te brengen *op basis van gelijkwaardigheid. Daartoe is gelijke sociale zekerheid een vereiste.*

b) Het systeem van de individuele levensverzekering laat niet toe, noch globaal noch individueel gezien, een gelijke sociale zekerheid te verwezenlijken of zelfs sociale zekerheid te vestigen zonder meer.

De vestiging van sociale zekerheid voor de leden van een gemeenschap mag overigens *niet* in de eerste plaats een *individuele zorg zijn*, doch wel een gemeenschapszorg. Het is niet te aanvaarden dat de sociale zekerheid van sommige personen afhankelijk is van de persoonlijke mogelijkheden, waarvan ze economisch afhankelijk zijn.

c) Het is een taak van de gemeenschap een gelijke sociale zekerheid voor ieder van haar leden rechtstreeks per individu te waarborgen. Het levensverzekeringscontract wordt dan overbodig, daar het ene individu in zijn sociale

zekerheid niet afhankelijk zal zijn van het leven van een ander.

Het is natuurlijk evident dat de gemeenschap die taak slechts kan vervullen mits ze over de nodige middelen daartoe beschikt. Hetgeen voorgesteld wordt impliceert dan ook dat de productiemiddelen aan de gehele gemeenschap toebehoren en niet aan bepaalde individuen of groepen individuen in die gemeenschap.

A. HEYVAERT.

## RECHTSPRAAK

### HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 28 september 1972.

Voorzitter : M. J. Valentin.

Raadsheer-verslaggever : Ridder G. de Schaetzen.

Advocaat-generaal : M. E. Krings.

**Voorrechten. — Pandhoudende schuldeiser van een handelszaak. — Verkoper van een bedrijfsuitrustingsmachine. — Rang. — Kennis van niet-betaling van de machine. Neerlegging van afschrift van de factuur. — Tijdstip.**

*Het voorrecht van de verkoper van bedrijfsuitrustingsmaterieel kan worden aangevoerd tegen de schuldeiser die de handelszaak van de schuldenaar in pand heeft, wanneer deze schuldeiser kennis draagt van de niet-betaling van de prijs van het verkochte goed. Het bewijs van deze kennis kan krachtens art. 20, 5°, Hyp. W., voortvloeien uit de neerlegging van het afschrift van de factuur op de griffie van de rechtbank van koophandel binnen vijftien dagen na de levering van dit materieel. Het is zonder belang dat die neerlegging vóór of na de inschrijving van het pand geschiedt.*

Clabiel N. V. t./

Caisse de Crédit professionnel et de Dépôts du Hainaut.

Gelet op het bestreden arrest, op 11 december 1970 door het Hof van beroep te Brussel gewezen ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 2073 van het Burgerlijk Wetboek, 13, 20 (inzonderheid 3° en 5°), 23 (inzonderheid lid 1), vervat in artikel 1 van de wet van 16 december 1851 houdende herziening van de wet over de hypotheken, welk artikel 20-5° gewijzigd is bij artikel 1 van de wet van 29 juli 1957 van het Wetboek van koophandel (wet van 18 april 1851 inzake faillissement, bankbreuk en uitstel van betaling), zoals het gewijzigd is bij het enige artikel van de wet van 27 juli 1934 en artikel 2 van de wet van 29 juli 1957, 1 van de wet van 5 mei 1872 houdende herziening van de bepalingen van het Wetboek van koophandel betreffende het pand en de commissie, 1, 2 (inzonderheid lid 2), 4, 8, 9 van de wet van 25 oktober 1919 betreffende het in pand geven van een handelszaak, welke artikelen 2, 4, 8, 9 gewijzigd zijn bij artikel 2 van het koninklijk besluit nr. 282 van 30 maart 1936, dat bevestigd is bij het enige artikel van de wet van 4 mei 1936 en 97 van de Grondwet,

doordat, nu het diende vast te stellen hoe de voorrang geregeld moet worden tussen, enerzijds, de schuldvoordering van de eerste eiseres, die gewaarborgd is door het voorrecht ingesteld ten voordele van de verkoper van bedrijfsuitrustingsmaterieel, en, anderzijds, de schuldvoordering van de tweede verweerster, pandhoudende schuld-

eiseres van een handelszaak, het Hof van beroep, bij het bestreden arrest, met verandering dienaangaande van de beslissing van de eerste rechter, beslist dat het voorrecht van de tweede verweerster rang heeft vóór dat van de eerste eiseres, en zulks op grond dat « de schuldeiser die een handelszaak in pand heeft de voorrang moet hebben boven de verkoper van een in het pand begrepen roerend goed, tenzij hij bij de vestiging van het pand wist dat de prijs ervan nog verschuldigd was ; dat in het geval van een verkoper van bedrijfsuitrustingsmaterieel, zoals ten deze, het bewijs van de niet-betaling van de koopprijs kan voortvloeien uit de neerlegging op de griffie van de rechtbank van koophandel van het afschrift van de factuur ; ... (dat) evenwel ... om doeltreffend te zijn deze neerlegging, evenals elk ander middel om aan de pandhoudende schuldeiser de niet-betaling van de prijs kenbaar te maken, moet geschieden voordat, of althans tegelijkertijd dat het verkocht roerend goed in de in pand gegeven handelszaak komt ... ; ... dat het contract van verkoop op afbetaling van de schaaftmachine voor de in pand gegeven handelszaak dateert van 5 maart 1966 ; dat het afschrift van de factuur eerst op 17 maart 1966 op de griffie van de Rechtbank van koophandel te Charleroi werd neergelegd ; dat niet is aangevoerd dat de « Caisse de crédit professionnel et de dépôts du Hainaut », voordat het goed in de handelszaak is gekomen, op enige andere wijze van de niet-betaling van die machine kennis heeft gekregen », terwyl het voorrecht van de verkoper van een niet betaald roerend goed de voorrang heeft boven dat van de pandhoudende schuldeiser, wanneer laatstgenoemde kennis draagt van de niet-betaling van de prijs op het ogenblik van de ontvangst van het roerend goed dat hem tot pand strekt ; zo moet worden aangenomen dat de pandhoudende schuldeiser van een handelszaak het door zijn schuldenaar gekochte goed ontvangt wanneer het in de handelszaak komt, deze ontvangst niet geschiedt op het ogenblik dat de schuldenaar de verkoop sluit, doch alleen wanneer het verkochte goed werkelijk in de bestanddelen van de zaak wordt gebracht die het pand vormen, wat niet kan plaatshebben vóór de levering door de verkoper, waaruit volgt dat op grond van de omstandigheid dat de factuur twaalf dagen na het sluiten van de koop op de griffie van de rechtbank van koophandel werd neergelegd niet kan worden beslist dat de schuldeiser aan wie de handelszaak in pand was gegeven, op het ogenblik dat hij het goed heeft ontvangen, niet had geweten dat de prijs van het verkochte goed niet betaald was, of aan zijn voorrecht geen voorrang kan worden verleend boven dat van de niet betaalde verkoper (schending van alle in het middel aangeduide bepalingen) ;

doordat het bestreden arrest althans niet regelmatig met redenen is omkleed, daar het niet preciseert of de levering op het ogenblik van de neerlegging van de factuur reeds al dan niet had plaatsgehad (inzonderheid schending van artikel 97 van de Grondwet) ;

doordat het bestreden arrest althans niet regelmatig met redenen is omkleed, daar het niet preciseert of de levering op het ogenblik van de neerlegging van de factuur reeds al dan niet had plaatsgehad (inzonderheid schending van artikel 97 van de Grondwet) ;

Overwegende dat het voorrecht van de verkoper van bedrijfsuitrustingsmaterieel kan worden aangevoerd tegen de schuldeiser die de handelszaak van de schuldenaar in pand heeft, wanneer deze schuldeiser kennis draagt van de niet-betaling van de prijs van het verkochte goed, en het bewijs van deze kennis, krachtens artikel 20, 5°, van de hypotheekwet, gewijzigd bij de wet van 29 juli 1957, artikel 1, kan voortvloeien uit de neerlegging op de griffie van de rechtbank van koophandel, binnen vijftien dagen na de levering van dit materieel, van het afschrift van de factuur; dat het zonder belang is dat die neerlegging vóór of na de inschrijving van het pand geschiedt;

Overwegende dat het arrest niettemin beslist, zonder deswege te worden bekritiseerd, dat om doeltreffend te zijn deze neerlegging, evenals elk ander middel om aan de pandhoudende schuldeiser de niet-betaling van de prijs kenbaar te maken, moet geschieden voordat, of althans tegelijkertijd dat het verkocht roerend goed in de in pand gegeven handelszaak komt;

Overwegende dat het arrest vaststelt dat, ten deze, het contract van verkoop van de schaaftmachine voor de in pand gegeven handelszaak dateert van 5 maart 1966, dat het afschrift van de factuur eerst op 17 maart 1966 op de griffie werd neergelegd, en dat niet is aangevoerd dat verweerster, voordat het goed in de handelszaak is gekomen, op enige andere wijze van de niet-betaling van die machine kennis heeft gekregen; dat het arrest hieruit afleidt dat het voorrecht van verweerster, schuldeiser die een handelszaak in pand heeft, rang moet hebben vóór dat van eiseres, verkoper van het bedrijfsgereedschap;

Overwegende dat het arrest aldus in het onzekere laat of het aan de pandhoudende schuldeiser de voorrang verleent op grond dat de neerlegging van de factuur na de verkoop doch vóór de levering van het verkochte goed zou hebben plaatsgehad, dan wel omdat die neerlegging eerst na die levering zou hebben plaatsgehad;

Dat het middel gegrond is;

*Om die redenen,*

Vernietigt het bestreden arrest;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de vernietigde beslissing;

Houdt de kosten aan opdat hierover door de feiten-rechter worde beslist;

Verwijst de zaak naar het Hof van beroep te Luik.

**NOOT.** — *Het voorrecht van de verkoper van een roerend goed waarvan de prijs niet betaald is, inzonderheid bij samenloop met het voorrecht van de op een handelszaak pand hebbende schuldeiser.*

1. In dit nummer van het *Rechtskundig Weekblad* worden twee cassatiearresten van 28 september 1972 gepubliceerd. Het arrest in de Ciabel tegen Born vernietigt een arrest van het Hof van beroep te Brussel van 11 december 1970 (*Pas.*, 1971, II, 79). Het arrest in de zaak van de N.V. Hilaire van der Haeghe tegen de N.V. Werken- en Discontobank vernietigt een arrest van het Hof van beroep te Brussel van 6 april 1971, dat vermoedelijk niet werd gepubliceerd, maar waarvan de motivering blijkt overeen te stemmen met die van het wel gepubliceerde arrest van dezelfde datum in de zaak Böhm en Kruse tegen de N.V. Werken- en Discontobank (*J.T.*, 1971, 557; *J.C.B.*, 1971, 383). Dit laatste arrest hervormde een vonnis van de rechtbank van koophandel te Bergen van 13 oktober 1969 (*J.C.B.*, 1970, 314).

2. In deze noot wordt de aard van het voorrecht van de verkoper van een roerend goed onderzocht, met een poging om aan te tonen dat de oplossing die door de arresten van 28 september 1972 gegeven wordt aan de betwisting betref-

fende de rang bij samenloop van dat voorrecht met het voorrecht van de op de handelszaak pand hebbende schuldeiser, kan bereikt worden zonder een beroep te doen op art. 23, eerste lid, Hyp. W., dat ter oplossing van het probleem als uitgangspunt genomen wordt door Cass., 10 november 1967 (*R.W.*, 1967-68, 1033, met conclusie van advocaat-generaal Krings; *J.T.*, 1968, 61, met noot van J. Kirkpatrick; *R.C.J.B.*, 1969, 478, met noot van R. De Ryke).

3. Art. 20, 5°, eerste lid, Hyp. W. kent een speciaal voorrecht toe aan de verkoper van niet betaalde roerende goederen, indien ze zich nog in het bezit van de schuldenaar bevinden. Uit de voorwaarde volgt, dat het voorrecht niet kan uitgeoefend worden wanneer de koper niet in het bezit van de verkochte goederen is.

Anderzijds bepaalt art. 23, eerste lid, Hyp. W. dat de pandhoudende schuldeiser, de logementhouder en de vervoerder voorrang hebben boven de verkoper van het roerend goed dat hun tot pand strekt, behalve indien zij bij de ontvangst wisten, dat de prijs ervan nog verschuldigd was.

De Page en Dekkers, VII, nr. 321, geven hiervoor de volgende verklaring: art. 23 geeft aan de «pandhoudende» schuldeisers een bescherming die met het stelsel van art. 2279 B.W. analoog is; zoals de bezitter van een roerend goed de voorkeur heeft boven elke andere derde, indien hij te goeder trouw is, d.w.z. indien hij niet wist dat het goed niet toebehoorde aan diegene van wie hij het bekomen heeft, zo ook krijgen de «pandhoudende» schuldeisers de voorkeur boven de verkoper, indien zij bij de ontvangst van hun «pand» niet wisten, dat de prijs ervan niet betaald was.

Dat het voorrecht van die drie schuldeisers op het bezit van hun pand berust, blijkt al onmiddellijk uit de wet zelf: de pandnemer moet in het bezit van het pand zijn (art. 20, 3°, maar in de Franse tekst staat: «le gage dont le créancier est saisi»); de logementhouder oefent zijn voorrecht uit op de goederen van de reiziger die in zijn logement zijn gebracht (art. 20, 6°) en de vrachtkosten zijn bevoorrecht op het vervoerde goed, zolang de vervoerder dit onder zich heeft (art. 20, 7°; zie De Page en Dekkers, VII, nr. 242, voor de rechtvaardiging van het feit dat het voorrecht blijft voortbestaan gedurende vierentwintig uren na de levering).

4. Heeft het woord «bezit», dat hier herhaaldelijk gebruikt werd, overal dezelfde inhoud?

Volgens advocaat-generaal Krings maakt art. 23, lid 1, een uitzondering uit op de regel van art. 20, 5°, naar luid waarvan het voorrecht van de verkoper voor de prijs van niet betaalde roerende goederen slechts bestaat, indien zij zich nog in het bezit van de schuldenaar bevinden (*R.W.*, 1967-68, 1040, sub numero 17, 4; zie ook De Ryke, *R.C.J.B.*, 1969, 496, en Degraeve, *J.C.B.*, 1972, 116).

Als die interpretatie juist is, verliest de koper het «bezit» en de verkoper zijn voorrecht, niet alleen als de koper het goed verpandt, het in een logement brengt of aan een vervoerder toevertrouwt, maar ook als hij het leent, verhuurt, in bewaring geeft, in vruchtgebruik geeft, enz.; het voorrecht zou echter wel blijven bestaan in de drie gevallen van art. 23, lid 1, en dan in samenloop kunnen komen.

Men mag toch aan de juistheid van die interpretatie twijfelen. De wet gebruikt wel het woord «bezit» in art. 20, 5°, eerste lid, maar niet in art. 20, 3° (Franse tekst), 6° en 7°. In al de opgesomde gevallen (ook bij verhuring, lening, enz.) heeft de koper zich wel ontdaan van de detentie van het goed, en zijn al zijn medecontractanten detentors, die de zaak feitelijk onder zich houden met machtiging of voor rekening van de koper (zie De Page en Dekkers, V., nr. 844; vgl. Cass., 4 mei 1972, *R.W.*, 1972-73, 515). Het zou uitermate bevreemdend zijn, dat de wetgever de verkoper zijn voorrecht liet behouden ten overstaan van andere schuldeisers die bevoorrecht zijn en niet ten overstaan van

andere schuldeisers die niet bevoorrecht zijn. Men moet wel aanvaarden, dat het bezit van de koper, waarvan sprake is, in het eerste lid van art. 20, 5°, het bezit is waarmee hij zich als eigenaar tegenover derden voordoet (art. 2279 B.W.). Het voorrecht van de verkoper verdwijnt slechts als het verkochte goed uit het vermogen van de koper verdwijnt (De Page en Dekkers, VI., nr. 216) en art. 23, lid 1, maakt in dat verband geen uitzondering op het eerste lid van art. 20, 5°: het regelt uitsluitend de samenloop (*ibid.*, p. 180, voetnoot 1).

5. De goederen van de schuldenaar, die krachtens art. 8 Hyp. W. tot gemeenschappelijke waarborg voor zijn schuldeisers strekken, worden vermeerderd door de goederen die hij koopt, en daardoor groeit ook de waarborg aan voor de schuldeisers. Deze zouden zich echter ten koste van de verkoper verrijken, indien zij de betaling van hun schuld vordering mochten vervolgen op gekochte goederen waarvan de prijs niet betaald is. Dit wordt hun belet door het voorrecht van art. 20, 5°, eerste lid, Hyp. W. Maar dit voorrecht, dat occult is, houdt een gevaar in: de schuldeisers mochten immers krachtens art. 2279 B.W. de kredietwaardigheid van hun schuldenaar berekenen in verhouding tot het bezit dat zij scheen te hebben, maar nu lopen zij het risico dat zij, wanneer zij verplicht zijn beslag op zijn goederen te leggen, in hun verwachtingen teleurgesteld worden doordat de opbrengst naar de verkoper van die goederen gaat. De wetgever heeft echter geoordeeld, dat in sommige gevallen eerder op de schijnbare toestand mocht voortgegaan worden, en hij heeft aan de in art. 23 Hyp. W. genoemde schuldeisers de voorrang boven de verkoper gegeven. Die voorrang is evenwel weer niet gerechtvaardigd in het geval dat de schuldeisers wisten, dat de prijs van het goed dat zij als pand ontvingen of ten vervoer aannamen, niet betaald was, en zij dus niet op de schijnbare toestand, maar op de werkelijke toestand konden voortgaan.

Dat is het algemene stelsel, dat thans nog van kracht is buiten faillissement (b.v. bij gerechtelijk akkoord). Maar er zijn twee speciale regelingen, die in de praktijk van veel groter belang zijn.

6. Daar het voorrecht van de verkoper een voorrecht is dat slechts op roerende goederen uitgeoefend kan worden, houdt het op te gelden wanneer de verkochte goederen onroerend zijn geworden door bestemming of incorporatie. Art. 20, 5°, tweede lid, Hyp. W. maakt hierop een uitzondering voor machines, toestellen, gereedschappen en ander bedrijfsuitrustingsmaterieel, gebruikt in nijverheids-, handels- of ambachtsondernemingen. In dit geval blijft het voorrecht met betrekking tot deze goederen bestaan gedurende vijf jaren vanaf de levering; het heeft evenwel slechts gevolg voor zover binnen vijftien dagen na deze levering een door de verkoper eensluidend verklaard afschrift van de al dan niet aanvaarde factuur of van elke andere akte waaruit de verkoop blijkt, neergelegd wordt op de griffie van de rechtbank van koophandel van het arrondissement waarin de schuldenaar zijn woonplaats of, bij gebreke hiervan, zijn verblijfplaats heeft.

Krachtens art. 546 F.W. wordt het voorrecht van de verkoper in geval van faillissement niet toegelaten. Het blijft niettemin gedurende vijf jaren vanaf de levering bestaan ten voordele van de verkoper van bedrijfsmaterieel, ook als het onroerend wordt door bestemming of incorporatie, voor zover de factuur binnen vijftien dagen na de levering regelmatig is neergelegd.

7. Wanneer een handelszaak in pand gegeven wordt, omvat het pand, behoudens strijdig beding, het geheel van waarden die in art. 2 van de wet van 25 oktober 1919 betreffende het in pand geven van een handelszaak, enuntiatief opgesomd worden. De handelszaak is een zich ont-

wikkend geheel, dat ondanks wijzigingen in de samenstelling blijft bestaan (Kh. Antwerpen, 22 november 1946, *R.W.*, 1946-47, 915). De in het pand begrepen elementen zijn die welke van de handelszaak deel uitmaken op het ogenblik van de tegeldemaking (L. Fredericq, *Traité*, II, nr. 50). Zulks geldt niet alleen tussen de partijen, het geldt ook tegenover derden op voorwaarde dat de pandakte overeenkomstig art. 4 van de wet ingeschreven is in het kantoor van de hypotheek. Voor de inschrijving vereist de wet wel de bijzondere aanwijzing van de in pand gegeven handelszaak, maar niet die van de trouwens meestal voor wijziging vatbare elementen. Als een machine vervangen wordt of als er een bijgekocht wordt, is geen (nieuwe) inschrijving vereist.

Op krediet gekocht bedrijfsmaterieel komt in de handelszaak en wordt dus een element van het pand. De vraag is dan in welke rangorde het voorrecht van de verkoper en het pand zullen uitgeoefend worden.

8. Het probleem wordt complex, wanneer de handelszaak geëxploiteerd wordt in een onroerend goed dat eigendom van de handelaar is en waarop deze een hypotheek toestaat of heeft toegestaan. Men mag immers niet uit het oog verliezen m.b.t. tot goederen die door bestemming of incorporatie onroerend worden, dat het principe van de specialiteit van de hypotheek en van de inschrijving van de hypotheek slechts geldt voor het eigenlijke onroerend goed: de hypotheek strekt zich uit tot de roerende goederen die door bestemming of incorporatie onroerend geworden zijn (De Page en Dekkers, VII, nr. 553).

9. Het staat vast dat de verkoper van onroerend geworden materieel, die regelmatig binnen vijftien dagen na de levering zijn factuur heeft neergelegd, bij de tegeldemaking van het onroerend goed voor de op het materieel nog verschuldigde prijs op dat materieel een voorrecht heeft, dat voorrang heeft op de hypothecaire schuld vordering (De Page en Dekkers, VII, nr. 519). Er moet geen onderscheid gemaakt worden al naar gelang de factuur neergelegd werd vóór of na de inschrijving van de hypotheek. Het heeft geen belang op welk ogenblik de hypotheek toegestaan en ingeschreven werd. De enige vereiste voor de voorrang van het voorrecht is dat de verkoper zijn factuur binnen vijftien dagen na de levering regelmatig heeft neergelegd. Dit systeem geldt in alle gevallen van samenloop (inbeslagname, gerechtelijk akkoord, faillissement).

10. Een omstreden twistpunt was, of door bestemming of incorporatie onroerend geworden goederen het voorwerp van de inpandgeving van een handelszaak konden zijn. Cass., 26 mei 1972 (*R.W.*, 1972-73, 297, met noot van G. Du Bois; *J.T.*, 1972, 623, met noot van A. Bruyneel) antwoordt bevestigend. Het gevolg is dat er een samenloop van de hypotheek en van het pand van de handelszaak kan zijn. Het hierdoor gerezen probleem m.b.t. de voorrang wordt door hetzelfde arrest opgelost in deze zin, dat de rang bepaald wordt naar de datum van de inschrijving.

11. Zij nu het volgende geval gegeven: een handelaar exploiteert een handelszaak in een onroerend goed dat hem toebehoort; hij neemt een hypotheek, die wordt ingeschreven; daarna geeft hij zijn handelszaak in pand en de akte hiervan wordt ingeschreven; vervolgens koopt hij op krediet bedrijfsuitrustingsmaterieel dat in de handelszaak komt en door bestemming onroerend wordt; een vijftal dagen na de levering legt de verkoper de factuur neer op de griffie; enkele tijd nadien wordt de koper failliet verklaard op een ogenblik dat hij nog een saldo aan de drie schuldeisers verschuldigd is. Het voorrecht van de verkoper gaat vóór de hypotheek en deze gaat vóór het pand van de handelszaak. Tenzij men de absurditeit van een circulaire rangorde aanvaardt, is de conclusie dat het

voorrecht van de verkoper vóór het pand van de handelszaak gaat. Men kan bezwaarlijk beweren, dat het anders zou kunnen zijn als alleen het voorrecht van de verkoper en het pand van de handelszaak in samenloop komen.

12. Die oplossing moge verduidelijkt worden door een vergelijking van de situatie van de op de handelszaak pand hebbende schuldeiser met die van de hypothecaire schuldeiser.

Beiden hebben een zekerheid op bedrijfsmaterieel, dat in het bezit van de schuldenaar is.

Nemen we eerst het geval van de hypothecaire schuldeiser. Art. 20, 5°, Hyp. W. zegt dat het voorrecht van de niet betaalde verkoper ophoudt te gelden wanneer de verkochte goederen onroerend geworden zijn door bestemming of incorporatie. Het voert echter een uitzonderlijke gunst in voor de verkoper van bedrijfsuitrustingsmaterieel, die zonder die gunst gedwongen zou zijn constant te verkopen (De Page en Dekkers, VII, nr. 220); zijn voorrecht blijft gedurende vijf jaar na de levering bestaan. Om die uitzondering aan te passen aan het stelsel van de hypotheekwet, moest de wetgever een publiciteit invoeren van dien aard dat ze diegenen beschermde, die rechten hadden of wilden krijgen op het onroerend goed (*ibid.*). De wetgever wilde dat de verkoper ten spoedigste die derden waarschuwde, daar men anders zou denken dat hij betaald was of van zijn voorrecht afzag (De Page en Dekkers, VII, nr. 223). Het doel van de publiciteit is dus te laten weten dat wanneer de schuldenaar ooit failliet verklaard wordt of er anderszins bij tegeldemaking van het onroerend goed een samenloop van schuldeisers ontstaat, de verkoper van het bedrijfsmaterieel in de eerste plaats op dit materieel zijn voorrecht zal mogen uitoefenen. De belangen van de schuldeiser die reeds een hypotheek op het onroerend goed heeft, zijn niet benadeeld: hij weet immers dat het gekochte roerend goed dat door bestemming onroerend wordt, onder zijn zekerheid valt, doch belast met het voorrecht van de verkoper. Ook de belangen van de schuldeiser die na de verkoop van het roerend goed een hypotheek krijgt, zijn vanzelfsprekend niet benadeeld. Het systeem van de wet is zo, dat het enerzijds belet dat de hypothecaire schuldeiser zich ten koste van de verkoper verrijkt, anderzijds de hypothecaire schuldeiser in staat stelt rekening te houden met de werkelijke patrimoniale toestand van de schuldenaar.

In een noot onder Rb. Hoel, 25 november 1969 (J.C.B., 1970, 763) zegt R.P.G. dat de neerlegging van de factuur enkel tot doel heeft het voorrecht te bewaren. Men mag het niet zo zeggen. Het voorrecht blijft voortbestaan uit kracht van de wet, maar opdat het aan de hypothecaire schuldeiser tegenstelbaar zij, is de neerlegging van de factuur vereist. Aan het uitblijven van de tijdige en regelmatige publiciteit verbindt de wet een *sanctie*: tegenover de hypothecaire schuldeiser zal het voorrecht geen gevolg hebben (De Page en Dekkers, VII, nr. 223). De nadruk moge er op gelegd worden, dat de verkoper tegenover alle hypothecaire schuldeisers — ongeacht de datum van inschrijving van hun hypotheek — zijn voorrecht behoudt: heel de regeling hiervan ligt besloten in het tweede, derde, vierde en vijfde lid van art. 20, 5°, Hyp. W. en men moet niet elders zoeken.

13. Art. 546 F.W. bepaalt dat het voorrecht van de verkoper in geval van faillissement niet wordt toegestaan. De reden is hier niet dat het niet meer om een roerend goed gaat, zoals bij art. 20, 5°, tweede lid, Hyp. W., maar dat de wetgever van 1851 aan sommige misbruiken een einde wilde maken (E. Degraeve, «Het wettelijk en jurisprudentieel statuut van de onbetaald gebleven verkoper wiens voorrecht samenloopt met dat van de pandhebbende schuldeiser op de handelszaak», J.C.B., 1971, p. 116 en

voetnoot 55). Maar ook hier wordt een uitzondering ten voordele van de verkoper van bedrijfsmaterieel ingevoerd: zijn voorrecht blijft bestaan gedurende vijf jaar na de levering. Ook hier diende de wetgever een maatregel ter bescherming van derden in te voeren. Deze keer ging het evenwel niet speciaal om verkochte goederen die onroerend werden. De wetgever wilde de derden in het algemeen beschermen, al sloot hij de bescherming van de hypothecaire schuldeisers niet uit. Daarom schrijft hij voor dat de verkoper de derden in het algemeen ten spoedigste waarschuwt. Ook hier dient de neerlegging van de factuur om de derden ervan op de hoogte te brengen dat, indien binnen vijf jaar na de levering het faillissement van de verkoper volgt, het voorrecht toch zal toegelaten worden. Nogmaals is de sanctie, dat het voorrecht in geval van faillissement niet geldig zal zijn als de verkoper verzuimd heeft de factuur tijdig en regelmatig neer te leggen.

14. Uit deze vergelijking moge blijken dat de werking van art. 546 F.W. tegenover de schuldeisers in het algemeen in geval van faillissement identiek is aan de werking van art. 20, 5°, lid 2 e.v., Hyp. W. tegenover de hypothecaire schuldeisers. Bij faillissement van de koper moet men in geen ander artikel dan art. 546 F.W. een regeling van het voorrecht van de verkoper van bedrijfsmaterieel gaan zoeken, ook niet in verband met de schuldeiser die een pand heeft op de handelszaak van de gefailleerde. Deze schuldeiser is niet benadeeld: indien hij reeds vóór de verkoop zijn zekerheid op de handelszaak gekregen heeft, dan weet hij dat hij bij tegeldemaking van de handelszaak in geval van faillissement ermee rekening zal moeten houden dat hij zijn zekerheid op het bedrijfsmaterieel slechts zal kunnen uitoefenen in de mate waarin het niet met het voorrecht van de verkoper van dat materieel belast is. Hij is vanzelfsprekend niet benadeeld wanneer een handelszaak in pand gegeven wordt, waarin onbetaald materieel al voordien opgenomen is. Daaruit volgt dat de verkoper van bedrijfsuitrustingsmaterieel evenals t.o.v. de andere schuldeisers (met inachtneming van wat hierna betreffende de toepassing van art. 23 Hyp. W. zal gezegd worden) geen andere openbaarheid moet geven dan die welke art. 546 F.W. voorschrijft.

In dat verband wijst advocaat-generaal Krings in zijn conclusie bij Cass., 10 november 1967 op het volgende: de uitzondering van art. 546 F.W. kwam tot stand in de wet van 18 april 1851; de met het onderzoek ervan belaste Commissie van de Kamer onderzocht echter het probleem met de leden van de Commissie die belast was met het wetsontwerp betreffende de hypotheek, dat enkele maanden later de wet van 16 december 1851 werd, *zodat de twee teksten werkelijk gelijklopend zijn* (R.W., 1967-68, 1036).

Dit mag echter niet uit het oog doen verliezen dat gelijktijdig ook art. 23 Hyp. W. ingevoerd werd, zodat nog dient onderzocht te worden of dit artikel iets aan de oplossing kan veranderen.

15. Het cassatiearrest van 10 november 1967 (R.W., 1967-68, 1045) blijkt voor de bepaling van de rang art. 23, lid 1, als grondslag te nemen. Naar die bepaling verwijzend zegt het immers, dat er geen reden bestaat om onderscheid te maken tussen de op de handelszaak pand hebbende schuldeiser en de gewone pandhoudende schuldeiser: de inschrijving van de akte van inpandgeving van de handelszaak brengt de tegenstelbaarheid ervan aan derden mee, net zoals de buitenbezitstelling van de in pand gegeven zaak die tegenstelbaarheid meebrengt wat het eigenlijk pandcontract betreft; de inschrijving verleent de op de handelszaak pand hebbende schuldeiser dezelfde waarborgen als die welke de gewone pandhou-

dende schuldeiser uit de buitenbezitstelling van de schuldenaar haalt, wat de tegenstelbaarheid van zijn voorrecht ten opzichte van de andere schuldeisers betreft.

16. Als men de verschillende voorrechten onderzoekt, nl. de drie in art. 23, lid 1, genoemde, alsmede het voorrecht van de verkoper en het pand van de handelszaak, dan constateert men dat ze alle vijf gevolg hebben omdat ze tegenstelbaar zijn. Gaat men verder na waarvan die tegenstelbaarheid afhangt, dan blijkt dat er twee groepen zijn: 1) de gewone pandnemer, de logementhouder en de vervoerder, bij wie de tegenstelbaarheid afhangt van de detentie van de zaak, waarop het pand of het voorrecht wordt uitgeoefend; 2) de verkoper van bedrijfsuitrustingsmaterieel en de op de handelszaak pand hebbende schuldeiser, voor wie de tegenstelbaarheid teweeg gebracht wordt door de voorlegging van de factuur (vroeger de overschrijving van de akte) resp. de inschrijving van de pandakte. Het is niet duidelijk waarom de op de handelszaak pand hebbende schuldeiser volgens het arrest in de eerste groep moet ondergebracht worden.

17. De rangschikking van de speciale voorrechten vóór de algemene berust op de enge band die de speciale voorrechten met hun voorwerp verbindt. Overschouwt men het stelsel van de rang van de speciale voorrechten, dan bemerkt men dat in eerste instantie de voorkeur gaat naar diegene die de gemeenschappelijke waarborg vergroot heeft en op wiens kosten de anderen zich niet mogen verrijken (zie supra, nr. 5). De verkoper komt dus eerst, met dien verstande dat er rekening dient gehouden te worden met de omstandigheid dat er na de verkoop kosten kunnen gemaakt zijn die ook de verkoper tot voordeel strekken, zodat het slechts normaal is dat deze keer hijzelf zich niet mag verrijken ten koste van hen die kosten gemaakt hebben. Het is derhalve niet meer dan billijk, dat zijn voorrecht geprimeerd wordt door het voorrecht van de gerechtskosten, dat van de verzekeringspremies en dat van de kosten tot behoud van het verkochte goed. Het moge even aangestipt worden, dat die drie voorrechten speciale voorrechten zijn, ook dat van de gerechtskosten, want deze zijn slechts bevoorrecht op de zaak die dank zij de kosten in het vermogen van de schuldenaar gebleven is.

De belangstelling van de wetgever gaat echter uit naar twee categorieën schuldeisers, die hij tegen het in principe occulte voorrecht van de verkoper heeft willen beschermen en die, zij het lato sensu, een pand in hun bezit hebben, dat het voorwerp van hun voorrecht is. De eerste categorie omvat de pandnemer, de logementhouder en de vervoerder. Deze hebben op het ogenblik van de samenloop van schuldeisers in hun handen het voorwerp waarop hun voorrecht uitgeoefend wordt en dat ze slechts moeten afgeven als hun vordering uitbetaald wordt. De regel van de prioriteit van het voorrecht van de verkoper krijgt echter weer de bovenhand ingeval zij, toen zij hun pand ontvingen, wisten dat de prijs ervan niet betaald was. Het heeft geen belang op welke wijze zij het te weten gekomen zijn, als zij het maar wisten. De tweede categorie omvat één schuldeiser: de verhuurder van het onroerend goed. Deze geniet een zeer sterke bescherming: hij heeft een voorrecht op alle goederen die het verhuurde stofferen (art. 20, 1°, Hyp. W.) en die zijn pand uitmaken (art. 1752 B.W. voor de huur van een huis en art. 1767 B.W. voor de pacht), zelfs indien deze goederen aan derden toebehoren. Een uitzondering op dit laatste wordt gemaakt, indien de verhuurder op het ogenblik dat de goederen in het verhuurde goed gebracht werden, wist dat ze aan een ander toebehoorden: het bewijs van dat weten mag door alle middelen geleverd worden (De Page en Dekkers, VII, nrs. 156 en 157). De verkoper die de prijs nog niet ontvangen heeft, bevindt zich in een

gelijkaardige situatie als de eigenaar van de in het verhuurde gebrachte goederen. Ook hij gaat vóór de verhuurder, maar de voorwaarde die gesteld wordt is een beetje strenger: hij moet ten tijde dat de verkochte goederen in de verhuurde plaatsen gebracht werden, de verhuurder gewaarschuwd hebben dat de prijs niet betaald was.

In geval van faillissement wordt de toestand enigszins anders doordat het occulte privilege van de verkoper verdwijnt. Alleen het voorrecht van de verkoper van bedrijfsmaterieel blijft bestaan op voorwaarde dat hij het tijdig openbaar gemaakt heeft (art. 546 F.W.). Onder voorbehoud van wat hierna gezegd wordt m.b.t. art. 23 Hyp. W., is het aan alle schuldeisers tegenstelbaar en komt het in eerste rang omdat het verkochte goed alle schuldeisers ten goede komt (eventueel moet rekening gehouden worden met de gerechtskosten, de verzekeringspremies en de kosten tot behoud van de verkochte zaak: zie boven). De tegenstelbaarheid geldt voor alle schuldeisers, ongeacht de datum van openbaarmaking, als de neerlegging maar binnen vijftien dagen na de levering heeft plaatsgehad. Er is echter stellig een uitzondering voor de verhuurder: deze moet in elk geval speciaal gewaarschuwd zijn en op zichzelf baat de aan de neerlegging van de factuur verbonden publiciteit de verkoper niet. De kwestie is delicaat voor de andere, in art. 23, eerste lid, Hyp. W. genoemde categorie van schuldeisers. Hun komt de voorkeur op de verkoper toe, een voorkeur die zij slechts verliezen in een omstandigheid, die de wet speciaal vermeldt, nl. als zij wisten dat de prijs nog niet betaald was. Voor andere schuldeisers volstaat de publiciteit van art. 546 F.W.: de neerlegging van de factuur. Voor hen is er echter een speciaal gevaar: voordat de factuur is neergelegd en zelfs al vóór de levering kan de verkochte zaak aan de vervoerder ten vervoer toevertrouwd worden; het risico van de pandnemer is geringer, maar er kan een tussenperiode bestaan tussen de levering van het goed en de neerlegging van de factuur: als de overhandiging van het pand in die periode gebeurt, zal het om de voorrang van de verkoper te vrijwaren wel noodzakelijk zijn, dat de pandnemer op het ogenblik dat hij het pand ontvangt kennis heeft van de niet-betaling van de prijs. Een andere interpretatie van art. 23, lid 1, Hyp. W. is echter mogelijk, nl. als het dient gecombineerd te worden met art. 546 F.W., op zulke wijze dat ook voor de drie schuldeisers van art. 23, lid 1, geldt dat de neerlegging van de factuur voldoende is als kennisgeving, ongeacht het ogenblik van de overhandiging van het pand. Bij zulke interpretatie wordt art. 23, lid 1, nutteloos in geval van faillissement van de koper. Het blijft echter zijn nut behouden in andere gevallen van samenloop van schuldeisers, daar dan art. 20, 5°, eerste lid, Hyp. W. blijft gelden, zodat de pandnemer, de logementhouder en de vervoerder dan voor een verkoper met een occult voorrecht kunnen komen te staan.

Wat er ook van zij, voor de op de handelszaak pand hebbende schuldeiser moet en mag geen beroep op art. 23, lid 1, Hyp. W. gedaan worden. Evenals voor alle andere schuldeisers (met uitzondering van de in art. 23 genoemde) geldt voor hem ten aanzien van de verkoper hetzij art. 546 F.W. (in geval van faillissement), hetzij art. 20, 5°, eerste lid, hypotheekwet (in de andere gevallen van samenloop van schuldeisers). Zijn verhouding tot de verkoper wordt door het op zichzelf sluitend geheel van die artikelen geregeld. Zijn toestand is niet te vergelijken met die van de schuldeisers van art. 23, lid 1, Hyp. W., voor wie deze speciale tekst berust op het feit dat zij de detentie van hun pand hebben, noch met die van de verhuurder, voor wie een heel speciale regeling geldt. Men mag niet uit het oog verliezen dat een uitzondering op een regel beperkend dient uitgelegd te worden.

18. Bij arrest van 8 juni 1932 (*Pas.*, 1939, I, 295) verklaarde het Hof van Cassatie, dat het door de wet van 25 oktober 1919 geregelde contract in vele opzichten van het door art. 2073 B.W. beheerste pandcontract verschilt en dat de wetgever niet uitdrukkelijk op dat contract de regels toepast die in geval van pand de voorrang onder schuldeisers bepalen. *Cass.*, 26 mei 1972 (*R.W.*, 1972-73, 297, met noot van G. du Bois) beslist in verband met het pand van de handelszaak, dat de wetgever de ingestelde zekerheid aan een bijzondere rechtsregeling heeft onderworpen, die grondig verschilt van de regeling van het gewone burgerlijk pand en handelspand.

Hoe is het dan te verklaren dat de wetgever het woord «pand» bezigt om een zekerheid aan te duiden, waarvan het kenschetsende juist is dat er geen buitenbezitstelling van de schuldenaar plaatsheeft? Voor Frankrijk geeft F. Derrida een historische uitleg (noot onder Hof Parijs, 11 juni 1970, *D.*, 1971, 168; zie nr. 7 van de noot). Voordat die zekerheid door de wet geregeld werd, had men voor de inpandgeving van de handelszaak zijn toevlucht tot de regels van het gewone pand genomen; er moest dus een buitenbezitstelling plaatshebben, wat bewerkstelligd werd door de overhandiging van de koopakte of de huurakte van de handelszaak. De Franse wet van 1 maart 1898 ging op de ingeslagen weg voort, aangezien ze, om de publicatie van de inpandgeving op straffe van nietigheid voor te schrijven, de bepaling van art. 2085 B.W. betreffende de inpandgeving van onlichamelijke roerende goederen completeerde. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat in de wet van 17 maart 1909 nog sprake is van de «créancier gagiste», ofschoon er bij «le nantissement du fonds de commerce» geen buitenbezitstelling is.

Ter vergelijking moge het geval van het door Derrida genoteerde arrest aangehaald worden. Op grond van een zin in art. 83, lid 3, van de Franse wet van 13 juli 1967, naar luid waarvan «le privilège du créancier gagiste prime toute autre créance privilégiée ou non», besliste het Parijse Hof, dat de voorrang toekwam aan de op de handelszaak pand hebbende schuldeiser, daar deze een «créancier gagiste» is. Het Franse Hof van cassatie heeft die beslissing vernietigd op grond dat art. 83, lid 3, slechts betrekking heeft op de schuldeisers die een retentierecht op de in pand gegeven zaak hebben en dat «le nantissement du fonds de commerce ne confère pas au créancier nanti de ce droit de rétention» (arrest van 26 oktober 1971, *D.*, 1972, 61). In zijn noot onder dit laatste arrest vestigt Derrida er de aandacht op, dat het Hof weigert in te gaan op de controverse betreffende de juridische aard van «le nantissement du fonds de commerce», ofschoon het Parijse Hof wel stelling nam en van een speciaal pand sprak, dat aan de schuldeiser de hoedanigheid van pandhoudende schuldeiser verleende. Daartegenover aarzelt Hof Aix-en-Provence, 17 november 1971 (*D.*, 1971, 727, met noot van F.D.) niet te verklaren, dat het in werkelijkheid om een roerende hypotheek gaat.

C. Caenepeel

## HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 28 september 1972.

Voorzitter : M. J. Valentin.

Raadshoofd-verslaggever : M. A. Ligot.

Advocaat-generaal : M. E. Krings.

**Voorrechten. — Verkoper van bedrijfsmaterieel. — Art. 20, 5°, hypotheekwet. — Bijzondere openbaarheid. — Pandhoudende schuldeiser van de handelszaak van de koper.**

— Kennis van niet-betaling van het materieel. — Door neerlegging van afschrift van de factuur — Tijdstip.

*Art. 20, 5°, Hyp. W. voorziet in een bijzondere openbaarheid die bestaat in de neerlegging, binnen vijftien dagen na de levering van de machine, van een door de verkoper eensluidend verklaard afschrift van de al dan niet aanvaarde factuur of van elke andere akte waaruit de verkoop blijkt, op de griffie van de rechtbank van koophandel van het arrondissement waarin de schuldenaar zijn woonplaats of, bij gebreke hiervan, zijn verblijfplaats heeft.*

*Het bewijs dat de pandhoudende schuldeiser van de handelszaak van de koper wist dat de prijs van de machine niet betaald was, kan voortvloeien uit de neerlegging van het afschrift van de factuur op de griffie.*

*De wetgever acht deze openbaarheid voldoende en hij maakt geen onderscheid naar gelang de factuur vóór of na de inschrijving van het pand is neergelegd.*

N. V. Hilaire van der Haeghe t./

Werken- en Discontobank en Mr. Vertessen q. q.

Gelet op het bestreden arrest, op 6 april 1971 door het Hof van beroep te Brussel gewezen;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 2073 van het Burgerlijk Wetboek, 13, 20, inzonderheid 3° en 5°, 23, inzonderheid lid 1, vervat in artikel 1 van de wet van 16 december 1851 houdende herziening van de wet over de hypotheek, welk artikel 20, 5°, gewijzigd is bij artikel 1 van de wet van 29 juli 1957, 546 van het Wetboek van koophandel (wet van 18 april 1851 inzake faillissement, bankbreuk en uitstel van betaling), gewijzigd bij het enige artikel van de wet van 27 juli 1934 en artikel 2 van de wet van 29 juli 1957, 1 van de wet van 5 mei 1872 houdende herziening van de bepalingen van het Wetboek van koophandel betreffende het pand en de commissie, 4, 8, 9 van de wet van 25 oktober 1919 betreffende het in pand geven van een handelszaak, die gewijzigd zijn bij artikel 2 van het koninklijk besluit nr 282 van 30 maart 1936, en 97 van de Grondwet,

doordat verweerster de handelszaak van de vennootschap Manura in pand had krachtens een akte van 21 oktober 1964, die de 30e van dezelfde maand werd ingeschreven en eiseres aan die vennootschap, in termijnen voor de betaling van de prijs, een machine had verkocht waarvan de factuur, opgemaakt op 12 augustus 1966, dit is de dag van de verzending, de 19e van dezelfde maand in afschrift ter griffie van de rechtbank van koophandel werd neergelegd, en het arrest beschikt dat het voorrecht van verweerster voorrang heeft boven dat van eiseres, en dat verweerster bij voorrang boven eiseres moet worden betaald uit de prijs van de openbare verkoop van de machine, die op 24 juni 1967 door verweerder als curator van het faillissement van de vennootschap Manura werd gehouden, op grond «dat wanneer de verkoop van bedrijfsuitrustingsmaterieel werd gesloten na de inschrijving van het pand, de pandhoudende schuldeiser voorrang heeft, tenzij de verkoper hem van zijn voorrecht op de hoogte heeft gebracht alvorens het goed in de zaak te brengen...; dat de wet van 29 juli 1957... aan de verkoper van niet betaalde roerende goederen geen voorrecht heeft toegekend, doch hem enkel het middel heeft gegeven ter vermindering van twee oorzaken die het voorrecht in gevaar kunnen brengen dat deze verkoper krachtens artikel 20, 5°, van de hypotheekwet bezit, namelijk twee oorzaken die niet blijken op het ogenblik van de verkoop, doch die in de toekomst de verkoper kunnen ruïneren: het onroerend worden door bestemming en het faillissement; dat de wet van 29 juli 1957 zich niet heeft beziggehouden met

een ander risico, namelijk het vooraf bestaan van een bevoorrechte pandhoudende schuldeiser; dat deze wet daarover niet diende te handelen, daar de wet van 25 oktober 1919 dat reeds had gedaan en ervoor had gezorgd dat dit gevaar kon worden vastgesteld door een hypothecaire inschrijving te eisen, dat men, derhalve, deze bedreiging reeds kan kennen vooraleer er over de verkochte zaak beschikt wordt, terwijl de andere twee bedreigingen pas later tot uitdrukking komen; ... dat ze het voorrecht van de verkoper van roerende goederen dat vóór de formaliteit bestaat niet heeft ingevoerd en dat de wet van 1957 geen andere draagwijdte heeft dan de regeling van de verdediging van dit voorrecht tegen de beide verborgen gevaren als hierboven vermeld; dat de wet dus een vooraf bestaand recht heeft doen voortduren zonder een nieuw recht te doen ontstaan; dat ze evenmin tot gevolg of tot doel heeft aan dit vooraf bestaand recht een rangverhoging toe te kennen; dat het voorrecht van artikel 20, 5°, blijft wat het was en de rang wordt bepaald door de plaats die artikel 23, lid 1, eraan toewijst, dat wil zeggen na de pandhoudende schuldeiser, behalve indien deze wist — voordat of op het ogenblik dat de machine in de in pand gegeven zaak is gekomen — dat dit goed niet was betaald; ... dat het bewijs van deze omstandigheid een vrij bewijs is dat niet aan enige wettelijke regeling inzake openbaarheid is onderworpen, doch dat het een volledig en onbetwistbaar bewijs moet zijn; dat de wetgever van 29 juli 1957 een uitstekende gelegenheid had om dienaangaande een wettelijk vermoeden te vestigen, doch dat hij zulks niet heeft gedaan, zodat het Hof, dat vaststelt dat het bewijs van de exceptie van artikel 23, lid 1, niet is geleverd, ze enkel kan verwerpen en zich moet beroepen op het algemeen beginsel dat voorrang geeft aan de pandhouder boven de verkoper, dat wil zeggen hier en in feite aan degene van beiden die als eerste een beroep heeft gedaan op de te zijner beschikking gestelde wijze van openbaarheid; ... dat de argumenten van de eerste rechter en van de eerste gedaagde in hoger beroep (thans eiseres) gewis bijzonder pertinent zijn, doch enkel vanaf het ogenblik dat men ertoe gebracht wordt aan te nemen — quod non — dat de wet van 29 juli 1957 een nieuw voorrecht heeft doen ontstaan of nog dat deze wet een regeling van openbaarheid heeft ingevoerd die voorrang heeft boven de regeling van de wet van 25 oktober 1919; dat, wanneer men deze beslissing en die gevolgtrekkingen in die zin zou volgen, aan de wet bewoordingen worden toegevoegd die er niet in voorkomen; ... dat deze rechtsdwaling er trouwens noodzakelijk toe leidt, zoals de eerste rechter dat waarschijnlijk heeft gedaan, zonder uitdrukkelijke tekst een openbaarheid met terugwerkende kracht te aanvaarden; dat indien de wetgever deze verwonderlijke toestand die zo ver verwijderd staat van de door hem nagestreefde zekerheid had gewild, het geen twijfel lijdt dat hij zulks uitdrukkelijk had verklaard; ... dat het hof, dat te maken heeft met twee voorrechten die wettelijk ontstaan en regelmatig behouden zijn, met toepassing van artikel 23, lid 1, van de hypotheekwet, moet vaststellen dat de pandhoudende schuldeiser, die niet tijdig wist dat er in de handelszaak van zijn schuldenaar een niet betaalde machine kwam, de voorrang moet hebben boven de verkoper; ... dat, zo het normaal kan zijn een pandhoudende schuldeiser te verplichten, vóór de opening van het krediet, op de bevoegde griffie inlichtingen in te winnen omtrent de werkelijke omvang van zijn pand, toegegeven moet worden dat de wetgever hem niet heeft gedwongen dagelijks te informeren naar de nieuwe risico's die zijn voorrecht kan lopen; dat « a contrario » de verkoper zo voorzichtig moet zijn op de bewaring der hypotheeken, inlichtingen in te winnen alvorens in een, wellicht bezwaard, vermogen een roerend goed over te dragen dat hem eerst maanden later zal worden betaald ».

terwijl, indien het machines, toestellen, gereedschappen en ander bedrijfsuitrustingsmaterieel betreft, gebruikt in nijverheids-, handels- of ambachtsondernemingen, het voorrecht van de verkoper blijft bestaan gedurende vijf jaren te rekenen van de levering, niettegenstaande het onroerend worden door bestemming, de incorporatie van de goederen of het faillissement van de koper en het gevolg blijft behouden voor zover, binnen vijftien dagen na deze levering, een eensluidend afschrift van de factuur of van elke andere akte waaruit de verkoop blijkt, op de griffie van de rechtbank van koophandel wordt neergelegd (artikelen 20, 5°, vervat in artikel 1 van de wet van 29 juli 1957, en 546 van het Wetboek van koophandel — wet van 18 april 1851, gewijzigd bij het enige artikel van de wet van 27 juli 1934 en artikel 2 van de wet van 24 juli 1957); de pandhoudende schuldeiser, met name op de handelszaak, de voorrang heeft boven de verkoper van het roerend goed dat hem tot pand strekt, tenzij het bewijs wordt geleverd dat hij bij de ontvangst van het goed wist dat de prijs ervan nog verschuldigd was (artikel 23, lid 1, vervat in artikel 1 van de wet van 16 december 1851); wanneer het pand betrekking heeft op een handelszaak dit bewijs voortvloeit uit de neerlegging, binnen de wettelijke termijn, van het afschrift van de factuur van verkoop van een bedrijfsuitrustingsgoed en zulks des te meer het geval is daar de pandschuldenaar, die eenvoudig bewaarder van de bestanddelen van het pand is, (artikel 8 van de wet van 25 oktober 1919, gewijzigd bij artikel 2 van het koninklijk besluit nr. 282 van 30 maart 1936) het goed voor de pandhoudende schuldeiser ontvangt en uiteraard weet dat de prijs ervan nog verschuldigd is, waaruit volgt dat het arrest de respectieve rechten van de pandhoudende schuldeiser van een handelszaak en van de verkoper van bedrijfsuitrustingsmaterieel miskent door aan de eerste onwettelijk een voorrang te verlenen die hij ten aanzien van de tweede niet bezit (artikelen 2073 van het Burgerlijk Wetboek, 13, 20, 3° en 5°, 23, lid 1, vervat in artikel 1 van de wet van 16 december 1851, welk artikel 20, 5°, gewijzigd is bij artikel 1 van de wet van 29 juli 1957, 546 van het Wetboek van koophandel — wet van 18 april 1851, gewijzigd bij het enige artikel van de wet van 27 juli 1934 en 2 van de wet van 29 juli 1957, 1 van de wet van 5 mei 1872, 4 en 9 van de wet van 25 oktober 1919, die gewijzigd zijn bij artikel 2 van het koninklijk besluit nr. 282 van 30 maart 1936) en, in elk geval, niet behoorlijk met redenen is omkleed, daar het niet preciseert of het afschrift van de factuur vóór of na de levering van het verkochte goed werd neergelegd (artikel 97 van de Grondwet, 23, lid 1, 20, 5°, vervat in artikel 1 van de wet van 16 december 1851, welk artikel 20, 5°, gewijzigd is bij artikel 1 van de wet van 29 juli 1957, 546 van het Wetboek van koophandel — wet van 18 april 1851, gewijzigd bij het enige artikel van de wet van 27 juli 1934 en artikel 2 van de wet van 29 juli 1957):

Overwegende dat het middel het arrest niet bekritiseert in zover het beslist dat de pandhoudende schuldeiser van een handelszaak, met toepassing van artikel 23, lid 1, van de wet van 16 december 1851, de voorrang moet hebben boven de verkoper van een bedrijfsuitrustingsmachine, tenzij laatstgenoemde bewijst dat de pandhoudende schuldeiser bij de ontvangst van de machine wist dat de prijs ervan nog verschuldigd was;

Overwegende dat artikel 20, 5°, van de hypotheekwet, gewijzigd bij de wet van 29 juli 1957, artikel 1, voorziet in een bijzondere openbaarheid die bestaat in de neerlegging, binnen vijftien dagen na de levering van de machine, van een door de verkoper eensluidend verklaard afschrift van de al dan niet aanvaarde factuur of van elke andere akte waaruit de verkoop blijkt, op de griffie van de rechtbank van koophandel van het arrondissement waarin de schuldenaar zijn woonplaats of, bij gebreke hiervan, zijn verblijfplaats heeft;

Dat het bewijs dat de pandhoudende schuldeiser wist dat de prijs niet betaald was kan voortvloeien uit de neerlegging op de griffie van het afschrift van de factuur ;

Dat de wetgever deze openbaarheid voldoende acht en dat hij geen onderscheid maakt naargelang de factuur vóór of na de inschrijving van het pand is neergelegd ;

Dat het arrest, door in het onderhavige geval te beslissen dat het op de verkoper rustend bewijs niet is geleverd, na te hebben vastgesteld dat het afschrift van de factuur binnen de bij de wet gestelde termijn werd neergelegd, de in het middel vermelde wettelijke bepalingen heeft geschonden ;

Dat het middel gegrond is ;

*Om die redenen,*

Vernietigt het bestreden arrest ;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de vernietigde beslissing ;

Houdt de kosten aan opdat hierover door de feiten-rechter worde beslist ;

Verwijst de zaak naar het Hof van beroep te Luik.

NOOT. — Zie eveneens in dit nummer het arrest in de zaak Ciabel N.V. t./ Caisse de crédit professionnel et de dépôts du Hainaut, met noot van C. Caenepeel.

## HOF VAN CASSATIE

2e Kamer. — 6 juni 1972.

Voorzitter : M. C.L. Louveaux

Raadsheren : MM. A. Wauters, M. Naulaerts (verslaggever),  
M. Châtel en R. Janssens.

Advocaat-generaal : M. L. Depelchin.

Advocaat : M. J. Fally.

### Vogelvangst. — Verkoop van gekweekte vogels.

*Het bestreden vonnis heeft beslist dat art. 4, § 2, lid 3, van het K.B. van 15 september 1964 betreffende de insektenetende vogels en de vogelvangst, alleen het te koop stellen, verkopen, kopen en venten van « levend gevangen » vogels verbiedt, zodat het niet toepasselijk is in het geval van verdachte die door hemzelf gekweekte goudvinken te koop had gesteld.*

*Art. 4, § 1, van het K.B. van 15 september 1964, behandelt weliswaar het « levend vangen » van vogels, andere dan die welke in de artikelen 2 en 3 bedoeld zijn, maar § 2 heeft betrekking in het algemeen op de vogels, andere dan die bedoeld in de artikelen 2 en 3, en beperkt de toepassing ervan niet tot de « levend gevangen » vogels.*

V.Z.W. Maatschappij tegen de wreedheid jegens de dieren  
t. / Rosschaert.

Gelet op het bestreden vonnis, op 17 december 1971 in hoger beroep gewezen door de Correctionele rechtbank te Brussel ;

I. In zoverre de voorziening gericht is tegen de beslissing over de strafvordering ;

Overwegende dat eiseres, burgerlijke partij, die niet in kosten van de strafvordering veroordeeld werd, geen hoedanigheid heeft om zich tegen de daarop gewezen beslissing te voorzien ;

II. In zoverre de voorziening gericht is tegen de beslissing over de civielrechtelijke vordering ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 1, 2, 3 en 4, inzonderheid paragrafen 1 en 2, van het koninklijk besluit van 15 september 1964 betreffende de insektenetende vogels en de vogelvangst, (paragraaf 2, gewijzigd door artikel 1 van het koninklijk besluit van 20 december 1968) 3 en 4 van de wet van 17 april 1878, de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering bevattende, 1382 van het Burgerlijk Wetboek, en 97 van de Grondwet,

doordat, om te beslissen dat verweerder voormeld artikel 4, paragraaf 2, van het koninklijk besluit van 15 september 1964, niet heeft overtreden, en om wegens onbevoegdheid de civielrechtelijke vordering van eiseres af te wijzen, het bestreden vonnis, na te hebben vastgesteld dat verweerder vier goudvinken wilde ruilen of verkopen en hiervoor een aankondiging plaatste in een deze levend gevangen vogels verbiedt ;... dat het in beklagde zelf gekweekt werden... ; dat artikel 4, paragraaf 1, van het koninklijk besluit van 15 september 1964 spreekt over « levend worden gevangen » en dat paragraaf 2 het vervoeren, de in- en uitvoer en het te koop stellen van deze levend gevangen vogels verbiedt ;... dat het in bedoelde aankondiging gekweekte goudvinken betrof die niet levend werden gevangen en derhalve niet onder artikel 4, paragraaf 2, lid 3, van het koninklijk besluit van 15 september 1964... vallen ; ... dat het feit dat deze vogels al dan niet gevoed worden met zaden, graan of insekten van bijkomstige aard is daar dit tenslotte afhangt van de kweker zelf ; ... dat deze gekweekte vogels onmogelijk kunnen gelijkgesteld worden met de in de natuur levende vogels daar de gekweekte vogels totaal andere leefgewoonten hebben verworven, wat in geval van een gebeurlijke vrijlating voor hen noodlottig zou zijn », terwijl meergemeld artikel 4, paragraaf 2, lid 3, door de woorden « deze vogels » op het oog heeft de « vogels andere dan die bedoeld in de artikelen 2 en 3 », waarvan in paragraaf 1 sprake is, zonder onderscheid naargelang zij zijn gevangen of niet, en terwijl overigens het te koop stellen, verkopen, kopen en venten van gezegde vogels is verboden, ook al betreft het gekweekte vogels, omdat alleen op de vogelsoort acht dient te worden geslagen ;

Overwegende dat het bestreden vonnis de prijspraak van verweerder en de onbevoegdverklaring van de straf-rechter om van de civielrechtelijke vordering kennis te nemen grondt op de beschouwing dat artikel 4, paragraaf 2, alinea 3, van het koninklijk besluit van 15 september 1964 betreffende de insektenetende vogels en de vogelvangst, zoals die paragraaf 2 vervangen werd bij artikel 1 van het koninklijk besluit van 20 december 1968, alleen het te koop stellen, verkopen, kopen en venten van « levend gevangen » vogels verbiedt en uit de processtukken blijkt dat de door verweerder te koop gestelde goudvinken door hemzelf gekweekt werden ;

Overwegende dat, zo paragraaf 1 van bedoeld artikel 4 het « levend vangen » van vogels, andere dan die bedoeld in de artikelen 2 en 3, slechts toelaat gedurende een bepaalde periode en voor een bepaalde bestemming, paragraaf 2 van dit artikel betrekking heeft in het algemeen op de vogels andere dan die bedoeld in de artikelen 2 en 3 en de toepassing ervan niet beperkt tot de « levend gevangen » vogels ;

Dat de woorden « deze vogels » in paragraaf 2, alinea 3, kennelijk betrekking hebben op « de vogels andere dan die bedoeld in de artikelen 2 en 3 » waarvan gewag in paragraaf 1, en de woorden « deze levende vogels » van paragraaf 2, alinea 1, niet beduiden « levend gevangen » vogels, maar in tegenstelling staan met de « dode vogels » waarvan het vervoer en de verhandeling geregeld worden door artikel 6 ;

Dat mitsdien het middel gegrond is ;

*Om die redenen,*

Vernietigt het bestreden vonnis in zoverre het uitspraak doet over de civielrechtelijke vordering van eiseres ;

Verwerpt de voorziening voor het overige ;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing ;

Veroordeelt verweerder in drie vierden van de kosten ; laat een vierde ervan ten laste van eiseres ;

Verwijst de aldus beperkte zaak naar de Correctionele rechtbank te Leuven, zetelend in hoger beroep.

**HOF VAN CASSATIE**

2e Kamer. — 5 september 1972.

Afdelingsvoorzitter : M. P. Delahaye.

Raadsheren : MM. Naulaerts (verslaggever), M. Châtel,

R. Janssens en R. van Leckwijck.

Advocaat-generaal : M. V. Detournay.

Advocaat : Mr. P. Struye.

**Verkeer. — Stoppen voor een voorzienbare hindernis. — Bruusk tot stilstand komen van voorligger.**

*Door de beschouwing die impliceert dat een bruusk tot stilstand komen van een voorligger steeds moet voorzien worden en dus nooit een onvoorzienbare hindernis kan uitmaken voor de bestuurder die volgt, en door een onderscheid te maken tussen «bruusk» en het «zeer bruusk» stoppen van de voorligger, zonder na te gaan of dit stoppen ten deze door de bestuurder die volgde kon voorzien worden, stelt het bestreden vonnis een regel voorop en voert het een onderscheid in, die niet uit de bewoordingen van art. 27-1 Verkeersreglement kunnen afgeleid worden.*

Hutsebaut t./ De Cremer e.a.

Gelet op het bestreden vonnis, op 18 februari 1972 in hoger beroep door de Correctionele rechtbank te Oudenaarde gewezen ;

I. In zoverre de voorziening gericht is tegen de beslissing over de tegen eiser ingestelde strafvordering :

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 27 van het wegverkeersreglement, en 97 van de Grondwet,

doordat het bestreden vonnis eiser veroordeelt tot een geldboete wegens inbreuk op artikel 27 van het wegverkeersreglement en deze beslissing steunt op de overwegingen « dat ieder automobilist steeds zijn snelheid en volgafstand moet aanpassen om zijn voertuig tot stilstand te kunnen brengen voor een voorligger die, zelfs op bruuske wijze, stopt, voornamelijk dan in een bebouwde kom » en dat « bovendien terzake uit niets blijkt dat de stilstand van het voertuig Beke op zeer bruuske wijze zou gebeurd zijn »,

terwijl, eerste onderdeel, door als algemene rechtsregel aan te nemen dat een automobilist altijd moet kunnen stilstaan voor een tegenligger die zelfs op bruuske wijze remt en stilstaat, het vonnis een zogezegde rechtsregel heeft toegepast die in strijd is met de bepalingen van artikel 27 van het wegverkeersreglement ;

tweede onderdeel, door een onderscheid te maken tussen een «bruuske» en een «zeer bruuske» stilstand van een voertuig, het vonnis het Hof in de onmogelijkheid

stelt zijn controlerecht uit te oefenen over de wettelijkheid van zijn beslissing, daar het bezwaarlijk uit de motivering van het vonnis kan uitgemaakt worden welk het verschil kan zijn tussen een «bruuske» en een «zeer bruuske» stilstand, het criterium van de door artikel 27 opgelegde verplichting stil te staan voor een tegenligger niet ligt in een onderscheid tussen een «bruuske» en een «zeer bruuske» stilstand van de tegenligger, doch in de voorzienbaarheid of onvoorzienbaarheid van de hindernis die de stilstand van de voorligger uitmaakt, en deze onduidelijkheid van de motivering met het gebrek aan de door artikel 97 van de Grondwet vereiste motivering gelijkstaat ; derde onderdeel, eiser in zijn conclusie staande gehouden had dat « de dwaze handelwijze van verweerder De Cremer zeker niet als voorzienbaar kon aangezien worden en eiser in die omstandigheden dan ook geen enkele fout heeft begaan », en het vonnis deze conclusie niet beantwoordt en dienvolgens niet wettelijk gemotiveerd is ;

vierde onderdeel, het tegenstrijdig is enerzijds te beslissen dat verweerder Beke de foutieve handelwijze van verweerder De Cremer niet kon voorzien en anderzijds te beslissen dat eiser de bruuske rembeweging van het voertuig Beke die het onvermijdelijk gevolg was van deze foutieve handelwijze — « hij heeft moeten remmen » — kon voorzien,

terwijl de tegenstrijdigheid in de motivering met het gebrek aan de door artikel 97 van de Grondwet vereiste motivering gelijkstaat :

Overwegende dat het bestreden vonnis om eiser te veroordelen wegens inbreuk op artikel 27-1 van het wegverkeersreglement, steunt op de beschouwingen « dat ieder automobilist steeds zijn snelheid en volgafstand moet aanpassen om zijn voertuig tot stilstand te kunnen brengen voor een voorligger die, zelfs op bruuske wijze, stopt, voornamelijk in een bebouwde kom, en dat bovendien, ten deze, uit niets blijkt dat de stilstand van het voertuig van Beke op zeer bruuske wijze zou gebeurd zijn » ;

Overwegende dat, door deze beschouwing implicerend dat een bruusk tot stilstand komen van een voorligger steeds moet voorzien worden en dus nooit een onvoorzienbare hindernis kan uitmaken voor de bestuurder die volgt, en door een onderscheid te maken tussen het «bruusk» en het «zeer bruusk» stoppen van de voorligger, zonder na te gaan of dit stoppen ten deze door de bestuurder die volgde kon voorzien worden, het vonnis een regel vooropstelt en een onderscheid invoert, welke niet uit de bewoordingen van artikel 27-1 van het wegverkeersreglement kunnen afgeleid worden ;

Dat het middel gegrond is ;

II. In zoverre de voorziening gericht is tegen de beslissing over de civielrechtelijke vordering tegen eiser ingesteld door derde verweerder :

Overwegende dat de vernietiging van de beslissing over de strafvordering de vernietiging medebrengt van de beslissing over de civielrechtelijke vordering welke het gevolg ervan is ;

Overwegende dat eiser, beklaagde, niet verplicht was zijn voorziening aan derde verweerder te betekenen ;

III. In zoverre de voorziening gericht is tegen de beslissing over de civielrechtelijke vordering door eiser ingesteld tegen de eerste en tweede verweerders :

Overwegende dat, om te beslissen dat er tussen het ten laste van eerste verweerder bewezen verklaarde misdrijf, om als voetganger de rijbaan te zijn opgegaan zonder er zich vooraf van vergewist te hebben dat hij het kon doen zonder gevaar en zonder het verkeer te hinderen, en de door eiser geleden schade geen oorzakelijk verband bestaat, het vonnis noodzakelijk steunt

op de door het gegrond verklaarde middel becritiseerde reden ;

Overwegende dat de vernietiging, op de voorziening van de beklaagde, van de beslissing over de tegen hem ingestelde strafvordering de vernietiging medebrengt van de definitieve beslissing over de door hem ingestelde civielrechtelijke vordering, welke op dezelfde onwettige reden gegrond is en waartegen hij zich regelmatig voorzien heeft ;

*Om die redenen,*

Vernietigt het bestreden vonnis in zoverre het uitspraak doet over de tegen eiser ingestelde strafvordering, over de tegen hem door derde verweerder ingestelde civielrechtelijke vordering en over de door hem tegen de eerste en tweede verweerders ingestelde civielrechtelijke vordering, in zoverre het eiser in kosten veroordeelt ;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing ;

Veroordeelt de verweerders in de kosten, behoudens die van de betekening van de voorziening aan derde verweerder die ten laste van eiser zullen blijven ;

Verwijst de aldus beperkte zaak naar de Correctionele rechtbank te Dendermonde, zitting houdende in hoger beroep.

NOOT. — Het is niet de eerste maal dat de rechtbanken hebben beslist dat «voornamelijk in het stadsverkeer, het bruusk remmen van een voorligger steeds moet voorzien worden» (Kooph. Brussel, 17 maart 1959, *R.G.A.R.*, 1959, 6343 ; *Rb. Brussel*, 22 december 1960, *J.T.*, 1961, 63 e.a.). Uit deze overweging wordt wel eens besloten dat de weggebruiker die een voorligger aanrijdt aan de achterkant, ipso facto zijn snelheid niet heeft weten te regelen en dat er tegen hem een vermoeden van verantwoordelijkheid bestaat dat hijzelf maar moet weerleggen (*Rb. Brussel*, 8 december 1960, *Bull. Ass.*, 1961, 744). Deze zienswijze kan hoegenaamd niet worden bijgetreden. Het wegverkeersreglement is een strafwet en schept geen vermoedens van verantwoordelijkheid, het is bovendien overal van toepassing en er bestaan geen bijzondere bepalingen die alleen voor het stadsverkeer zouden gelden inzake het meester blijven van de snelheid.

Het Hof van Cassatie onderstreept ter zake dat bij de toepassing van artikel 27,1 van het wegverkeersreglement telkens zorgvuldig moet worden nagegaan of de hindernis al dan niet voorzienbaar was. Deze regel geldt zowel voor het stadsverkeer als elders in het land.

(Verg. nog Cass. 28 juni 1965, *Pas. I* 1175 ; 9 mei 1960, *Pas. I*, 1141 ; 22 december 1969, *Pas. 1970, I*, 360 ; *Rb. Kooph. Brussel*, 28 september 1966, *R.W.* 1966-67, 1048.

*Henri Persoons.*

## RAAD VAN STATE

4e Kamer - 21 maart 1972.

Kamervoorzitter : M. A. Mast.

Staatsraden : M.M. Vermeulen en Baeteman.

Eerste Auditeur : M. Hoeffler.

### Bouwvergunning. — Ontstentenis van plan van aanleg. — Beoordeling door de overheid.

*Uit de algemene strekking van de wet van 19 maart 1962, en o.m. uit de artikelen 44 en 45, zoals zij gesteld waren*

*wanneer het bestreden K. B. werd genomen, blijkt dat het niet de bedoeling van de wetgever was de mogelijkheid uit te sluiten dat een bouwvergunning wordt geweigerd omdat de bevoegde overheid oordeelt dat het verlenen ervan niet bestaanbaar is met de wijze waarop zij, bij ontstentenis van een goedgekeurd plan van aanleg, of van een goedgekeurde verkavelingsvergunning, de bestemming van het betrokken perceel opvat.*

*Zodanige weigeringsbeslissing hoewel niet definitief, kan van kracht blijven totdat de bestemming van de omgeving van het bouwperceel definitief is vastgesteld. De beslissing waarbij onder die voorwaarden een bouw-aanvraag wordt afgewezen kan als een vrijwaringsmaatregel worden beschouwd die zijn verantwoording vindt in de gewettigde bezorgdheid om de financiële lasten te vermijden welke onteigeningsmaatregelen tot gevolg zouden kunnen hebben.*

*Wanneer die bestemming definitief komt vast te staan, staat het de betrokkene vrij een nieuwe bouw-aanvraag in te dienen en desgevallend, zo deze wordt afgewezen, de rechtsmiddelen aan te wenden die de wet te zijner beschikking stelt.*

Dierick t./ Belgische Staat (Minister van Openbare eWrken).

Arrest nr. 15.225.

Overwegende dat het beroep strekt tot vernietiging van het koninklijk besluit van 10 september 1968 houdende afwijzing van het beroep dat door verzoeker werd ingesteld tegen het besluit van 30 april 1968 waarbij de Bestendige Deputatie van de provincieraad van Antwerpen het beroep had afgewezen dat ingesteld werd tegen het besluit van het college van burgemeester en schepenen der gemeente Ekeren van 22 november 1967, houdende weigering vergunning te geven tot het bouwen van een landhuis op een perceel aldaar gelegen Leugenberg, sectie G., nr. 281/a-b ;

Overwegende dat verzoeker op 25 september 1967 bij het college van burgemeester en schepenen der gemeente Ekeren een bouw-aanvraag indiende strekkende tot het oprichten van een landhuis op een perceel gelegen Leugenberg, sectie G., nr. 281/a-b ; dat het advies uitgebracht door de gemachtigde ambtenaar van het Bestuur van de stedenbouw en de ruimtelijke ordening luidde : « De bouwvergunning dient te worden geweigerd ; het perceel is gelegen in het toegangscomplex van de snelweg Antwerpen-Den Haag met de Havenweg » ; dat het college op grond van dit advies de bouwvergunning weigerde ; dat de Bestendige Deputatie op 30 april 1968 het door verzoeker tegen voormeld besluit ingesteld beroep afwees op grond van de considerans : « dat bij nader onderzoek werd vastgesteld dat volgens de bij koninklijk besluit goedgekeurde plannen van de « Intercommunale Vereniging voor de Autoweg E 3 », het bouwperceel van belanghebbende inderdaad volledig zal vallen in het aansluitingscomplex van de autosnelweg Antwerpen-Den Haag met de Nieuwe Havenweg ; dat het derhalve onverantwoord zou zijn de goede aanleg van deze plaats in het gedrang te brengen door nog bouwvergunning voor kwestieus perceel te verlenen ; dat het weigeringsmotief van het schepencollege van Ekeren dan ook voldoende grond tot afwijzing inhoudt » ; dat het bestreden koninklijk besluit, dat alsdan op beroep van verzoeker werd genomen, overweegt : « dat het ontwerp strekt tot het oprichten van een landhuis ; dat de Bestendige Deputatie het beroep verwerpt omdat volgens de bestaande plannen voor de definitieve afwerking van de autoweg E 3 de Nieuwe Havenweg dwars over bovenvermeld bouwperceel zal lopen ; dat het bouwperceel gelegen is binnen een gebied waar werken van nationaal belang worden overwogen ;

dat het derhalve niet wenselijk is onderhavige bouwvergunning toe te kennen » ;

Overwegende dat verzoeker doet gelden dat het bestreden koninklijk besluit « berust op een materiële vergissing vermits de betrokken gronden volledig vallen buiten deze bij koninklijk besluit tot op heden voorbehouden voor de Autoweg E3 en Antosnelweg Antwerpen-Den Haag en Havenweg » ; dat hij voorts aanvoert dat de tegenpartij de handhaving van het weigeringsbesluit motiveert op grond van « een zeer vage, oncontroleerbare, willekeurige bewering dat het grondgebied gelegen is binnen een gebied waar werken van nationaal belang worden overwogen » ; dat hij in een laatste memorie betoogt dat hij een nieuwe bouwaanvraag heeft ingediend welke door het Ministerie van Openbare Werken gunstig geadviseerd werd maar door het college van burgemeester en schepenen werd afgewezen, overeenkomstig het beschikkend gedeelte van het ongunstig advies van de gemachtigde ambtenaar, luidende dat « het perceel gelegen is in het tracé van het ontworpen omleidingskanaal Churchildok - Stabroek » ;

Overwegende dat het bestreden besluit overweegt dat « het bouwperceel gelegen is binnen een gebied waar werken van nationaal belang worden overwogen en het derhalve niet wenselijk is onderhavige bouwvergunning toe te kennen » ; dat de redengeving van de weigeringsbeslissing dus niet is dat het perceel effectief lag in de bedding van de ontworpen autosnelwegen, doch enkel dat die mogelijkheid bestond ; dat die mogelijkheid zich inderdaad niet heeft gerealiseerd ; dat verzoeker echter niet aantoonde en dat ook niet blijkt dat die mogelijkheid niet bestond wanneer het koninklijk besluit werd genomen ;

Overwegende dat voor het gebied waar het betrokken perceel is gelegen geen door de Koning goedgekeurd bijzonder plan van aanleg bestaat ; dat dit perceel evenmin gelegen is binnen de omtrek van een verkaveling waarvoor vergunning is verleend ; dat uit de algemene strekking van de wet van 19 maart 1962, en ondermeer uit de artikelen 44 en 45, zoals zij gesteld waren wanneer het bestreden koninklijk besluit werd genomen, blijkt dat het niet de bedoeling van de wetgever was de mogelijkheid uit te sluiten dat een bouwvergunning wordt geweigerd omdat de bevoegde overheid oordeelt dat het verlenen ervan niet bestaanbaar is met de wijze waarop zij, bij ontstentenis van een goedgekeurd plan van aanleg, of van een goedgekeurde verkavelingsvergunning, de bestemming van het betrokken perceel opvat ; dat zodanige weigeringsbeslissing, hoewel niet definitief, van kracht kon blijven totdat de bestemming van de omgeving van het bouwperceel definitief was vastgesteld ; dat de beslissing waarbij onder die voorwaarden een bouw-aanvraag wordt afgewezen als een vrijwaringsmaatregel kan worden beschouwd die zijn verantwoording vindt in de gewettigde bezorgdheid om de financiële lasten te vermijden welke onteigeningsmaatregelen tot gevolg zouden kunnen hebben ;

Overwegende dat wanneer die bestemming definitief komt vast te staan, het de betrokkene behoorde een nieuwe bouw-aanvraag in te dienen en desgevallend zo deze wordt afgewezen, de rechtsmiddelen aan te wenden die de wet te zijner beschikking stelt ;

Overwegende dat uit wat voorafgaat volgt dat het bestreden koninklijk besluit met een wettig toelaatbaar motief is genomen,

**Besluit :**

**Artikel 1. —** Het beroep is verworpen.

## HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

16de Kamer. — 25 oktober 1972.

Voorzitter : M. J. van der Haegen.

Raadsheren : MM. F. Lox (verslaggever) en Th. Vossen.

Advocaat-generaal : M. J. Leytens.

Advocaat : Mr. Y. Vanneste.

1. **Persmisdrijf. — Inbreuk op art. 80 van de wet op de jeugdbescherming. — Geen persmisdrijf. — Art. 18, tweede lid. Grondwet. — Geen toepassing.**
2. **Jeugdbescherming. — Publiciteit betreffende vervolgte minderjarigen.**

1. *Het recht van buitenvervolginstelling bepaald bij art. 18, tweede lid, Grondwet, wanneer de dader gekend is en in België gedomicileerd is, geldt alleen bij drukpersmisdrijven. Daar de inbreuken op art. 80 van de wet betreffende de jeugdbescherming geen drukpersmisdrijven in de zin van art. 18 Grondwet uitmaken, kan voor zulke inbreuken niet van de beginselen inzake daderschap en mededaderschap afgeweken worden.*
2. *Art. 80 van de wet betreffende de jeugdbescherming heeft tot doel de jeugdigen te beschermen tegen iedere identificatie die hen in de loop van hun verder gezins- en beroepsleven nadeel zou kunnen berokkenen. De wet beoogt ook de minderjarigen tegen voortvarende en onbezonnen initiatieven van hun wettelijke vertegenwoordigers te beschermen. Art. 80 is van openbare orde en duldt geen uitzondering. De ouders of andere wettelijke vertegenwoordigers bezitten geen macht om de verbodsbepalingen ervan met hun toestemming te laten overtreden.*

V. en K. t. / ...

(.....)

Overwegende dat het hoger beroep regelmatig is naar vorm en termijn ;

Overwegende dat eerste beklaagde in zijn besluiten voor het Hof bevestigt dat hij, uit solidariteit met zijn ondergeschikte, er van afziet zich te beroepen op het recht van buitenvervolginstelling voorzien door artikel 18, 2e lid van de Grondwet, wanneer de auteur gekend is en in België gedomicileerd ;

Overwegende dat desbetreffend dient aangestipt te worden dat voormelde wetsbepaling alleen bij drukpersmisdrijven van toepassing is (Cass. 2 maart 1964, Pas., 1964, I, 697) ;

Overwegende dat waar de inbreuken op artikel 80 van de wet van 8 april 1965 geen drukpersmisdrijven uitmaken in de zin van artikel 18 van de Grondwet, ter zake niet kan worden afgeweken van de beginselen inzake daderschap en mededaderschap ; dat de verzaking van eerste beklaagde in die omstandigheden als overbodig voorkomt ;

Overwegende dat beklaagden terecht laten opmerken dat artikel 80 van de wet van 8 april 1965 de controle van de publieke opinie, voorzien bij artikelen 96 en 97 van de Grondwet, niet mag in de weg staan en dat deze controle zich uitstrekt over de uitvoering van de door de jeugd-gerechten genomen maatregelen ;

Overwegende dat voormeld artikel 80 inderdaad geen beperking brengt aan de informatietaak van de drukpers ; dat de Raad van State desbetreffend met reden adviseerde : « het is toch ook nodig dat beginselkwesties, sleur en misbruiken die door de debatten voor het jeugdgerecht aan het licht komen, medegedeeld en besproken kunnen worden » (parl. doc. Kamer, 637 (62-63) nr. 1, blz. 56) ;

Overwegende dat niet betwist wordt dat de drukpers hierin een belangrijke rol dient te spelen en dat zij haar

taak op verantwoorde wijze dient te vervullen (zie Idem, Memorie van toelichting, blz. 37);

Overwegende dat het hoger aangehaald advies van de Raad van State nochtans insgelijks vaststeelt dat « het volkomen verantwoord (is) dat de identiteit van de betrokken minderjarigen niet ruchtbaar wordt gemaakt »;

Overwegende dat deze zienswijze volledig overeenstemt met het doel door de wetgever nagestreefd: de jeugdigen te beschermen tegen iedere identificatie die, hen, in de loop van hun verder gezins- en beroepsleven, nadeel zou kunnen berokkenen;

Overwegende dat de wet op de jeugdbescherming insgelijks beoogt de betrokken minderjarigen tegen de voortvarende en onbezonnen initiatieven van hun wettelijke vertegenwoordigers te beschermen;

dat artikel 80 van deze wet van openbare orde is en geen uitzondering duldt, dat aldus ouders of andere wettelijke vertegenwoordigers geen macht bezitten om deze verbodsbepalingen, mits hun toestemming, te laten overtreden;

Overwegende dat beklaagden inroepen dat andere dag- en weekbladen namen en foto's van minderjarigen hebben gepubliceerd; dat het Hof desbetreffend de motieven van de eerste rechter bijtreedt daar het Openbaar Ministerie souverain oordeelt over de gepastheid van de vervolgingen, wijl de gevatte rechtbanken en hoven alleen bevoegd zijn om recht te spreken over de feiten die voor hen regelmatig aanhangig zijn gemaakt; dat het Openbaar Ministerie soms niet op de hoogte wordt gesteld van begane overtredingen en niet steeds bij machte is om tijdig op te treden;

Overwegende dat het algemeen opzet bestaat in het stellen van de door de wet verboden handeling, zijnde « de bewuste wil tot het verwezenlijken van de wederrechtelijke omschreven situatie » (Vanhoudt en Callewaert, nr. 653); dat dit element van het misdrijf ter zake voorhanden is;

Overwegende dat de deelname van beide beklaagden aan de feiten van de tenlastelegging bewezen is door het onderzoek vóór het Hof gedaan;

Overwegende dat er ter zake verzachtende omstandigheden bestaan spruitende uit de afwezigheid van vroegere veroordelingen voor feiten van dezelfde aard;

Om deze redenen,  
Het Hof,

rechtdoende op tegenspraak;

Gezien artikelen:

— 11, 12, 16, 21, 24, 31 tot 37 en 41 van de wet van 15 juni 1935,

— 80 en 89 van de wet van 8 april 1965,

— 38, 40, 50, 66 en 85 van het Strafwetboek,

— 1 en 3 van de wet van 5 maart 1952 gewijzigd door de wet van 22 december 1969,

— 154, 162, 189, 190, 194, 195, 211 en 211 bis van het Wetboek van Strafvordering,

ter zitting door de Heer Voorzitter aangeduid;

Alle verdere of meer uitgebreide conclusies als irrelevant verwerpende;

Ontvangt het hoger beroep, verklaart het gegrond;

Doet het bestreden vonnis te niet en opnieuw rechtsprekende,

Zegt eenparig dat de feiten van de tenlastelegging bewezen zijn,

En met dezelfde eenparigheid van stemmen, veroordeelt ieder tot een geldboete van zesentwintig frank.

NOT betreffende de publiciteit inzake vervolgingen tegen minderjarigen.

1. De vrijheid van drukpers is nooit onbegrensd geweest.

Reeds op 20 juli 1831 kondigde het Nationaal Congres het decreet op de drukpers af, waarbij de persmisdrijven worden beteugeld en deze wetgeving, hoe verouderd ze ook voorkomt en hoe moeilijk ze ook toe te passen valt, blijft nog steeds van kracht (A. Mast, *De vrijheid van drukpers*, blz. 15 in *Administratief lexicon*; H. Van de Vliedt, *Beschouwingen over de vrijheid van drukpers en informatie*, blz. 13). Ook andere delicten door middel van de pers gepleegd, kunnen onder de toepassing van de strafwet vallen al was het maar dat de auteurs, uitgevers, drukkers of verspreiders uit hoofde van de artikelen 66 en 67 van het Strafwetboek medevervolgd worden als daders of medeplichtigen.

2. De publiciteit van de debatten voor de rechtbanken en hoven werd beperkt door artikel 2 van de wet van 14 december 1935, opgenomen in het Burgerlijk Wetboek als artikel 53. Het verbiedt het « opnemen van de debatten in de dagbladen » inzake echtscheidingen en scheidingen van tafel en bed.

Dit verbod werd ingevoerd « afin d'éviter de livrer au public des révélations inutiles et fréquemment scandaleuses » (Verslag van graaf Goblet d'Alviella, *Parlementaire handelingen*, 1923-24, Senaat, Zitting van 20 februari 1924).

De pers heeft in deze delicate materie steeds kies gehandeld. Bij mijn weten werd nooit een overtreding van art. 253 van het Burgerlijk Wetboek vastgesteld of enige vervolging uit dien hoofde ingesteld.

3. Artikel 80 van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming is vermoedelijk geïnspireerd door de wet van 14 december 1935. In plaats van het gezinsleven wordt hier de bescherming van de minderjarige nagestreefd. « De publiciteit van de debatten in verband met minderjarigen moet worden vermeden, zegt de Memorie van Toelichting ». Onze pers heeft terzake steeds van een merkwaardig verantwoordelijkheidsbesef getuigd. Naar aanleiding van dit ontwerp blijft het niettemin geraden de beteugeling van eventuele misbruiken mogelijk te maken.

De bepaling gaat, wel te verstaan, enkel uit van de bekommernis om de minderjarige te beschermen en wil de controle geenszins verhinderen van de openbare mening op feiten of toestanden die tijdens de debatten van een jeugdrechtsbank aan het licht zouden komen en waarbij volwassenen zouden zijn betrokken.

... Zulks lijkt de jurisprudentiële documentatie niet te beletten die kan worden verzekerd door opneming in gespecialiseerde uitgaven van de beslissingen die dan vooraf van al de elementen zijn ontdaan waaruit de identiteit van de betrokkenen zou kunnen blijken » (Memorie van Toelichting, bl. 37, *Parlementaire Bescheiden*, Zitting 1962-63, Kamer, n° 637).

4. Het onderhavige arrest is niet alleen interessant omdat het recht van informatie, zoals gewaarborgd door de artikelen 96 en 97 van de Grondwet, wordt afgewogen tegen de belangen van de minderjarige, maar ook omdat het in artikel 80 geformuleerde beginsel als algemene regel wordt vooropgesteld, waarvan niet mag worden afgeweken, zelfs niet met het akkoord of met de medewerking van de ouders of de wettelijke vertegenwoordigers van de minderjaren.

A. Vandeplass.

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

## ARRONDISSEMENTSRECHTBANK TE GENT

20 maart 1972.

Voorzitter : M. Petit, voorzitter van de Arbeidsrechtbank.  
 Rechters : MM. Van Hove, voorzitter van de Rechtbank  
 van eerste aanleg, en Sabbe, voorzitter van de  
 Rechtbank van koophandel.  
 Openbaar ministerie : M. Van Wymersch.

- 1. Bevoegdheid. — Arbeidsrechtbank. — Faillissement. — Recht op loon. — Intresten. — Voorrecht.**  
**2. Bevoegdheid. — Rechtbank van koophandel. — Faillissement. — Schuldvordering. — Aangifte. — Opneming.**

*1. Bij faillissement is de arbeidsrechtbank bevoegd om de betwisting nopens het recht op loon, de gevorderde intresten en het bevoorrecht karakter van de loonvordering te beslechten.*

*De rechtbank van koophandel verwijst zulke geschillen rechtstreeks, hetzij langs de arrondissementsrechtbank om, naar de arbeidsrechtbank.*

*2. Alleen de rechtbank van koophandel is bevoegd om te statueren over de regelmatigheid van de aangifte van een schuldvordering en over de opneming in het passief van het faillissement.*

X. t./ Curator.

Overwegende dat bij vonnis van 2 juni 1971 de Arrondissementsrechtbank te Dendermonde beslist heeft dat de Arbeidsrechtbank Dendermonde, afdeling Sint-Niklaas, onderhavige zaak niet regelmatig bij de Arrondissementsrechtbank had aanhangig gemaakt, daar eiser geen verwijzing had gevorderd, zoals bepaald bij artikel 639, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek en derhalve die zaak terug verwezen heeft naar vermelde Arbeidsrechtbank, om zelf over haar bevoegdheid uitspraak te doen ;

Overwegende dat bij arrest van 25 februari 1972 van het Hof van cassatie op verzoek van de procureur-generaal bij het Hof van beroep te Gent, het bestreden vonnis van de Arrondissementsrechtbank werd vernietigd omdat de Arbeidsrechtbank ambtshalve haar onbevoegdheid opwierp en terecht de zaak naar de Arrondissementsrechtbank had verwezen overeenkomstig artikel 640 van het G.W. ;

Overwegende dat door hetzelfde arrest de zaak verwezen werd naar de Arrondissementsrechtbank te Gent ;

Overwegende dat vooreerst moet nagegaan worden of de zaak rechtsgeldig ingevolge het vonnis van de Arbeidsrechtbank van Dendermonde, afdeling Sint-Niklaas, bij de Arrondissementsrechtbank werd aanhangig gemaakt ;

Overwegende dat luidens artikel 640 van het G.W., wanneer een rechter ambtshalve een middel dient aan te voeren dat uit zijn onbevoegdheid voortvloeit, hij de verwijzing van de zaak naar de Arrondissementsrechtbank gelast opdat zij over het middel zou beslissen ; dat de Arbeidsrechtbank van Dendermonde, afdeling Sint-Niklaas, ambtshalve opwierp dat zij niet bevoegd was in een geschil nopens de opname van 12.096 fr. loon in het bevoorrecht passief van een faillissement ; dat derhalve de zaak wel regelmatig aanhangig was gemaakt bij de Arrondissementsrechtbank van Dendermonde ;

Overwegende dat de vordering ertoe strekt verweerder, in zijn hoedanigheid van curator in het faillissement Boelens José, Durmelaan 41, te Lokeren, te veroordelen om een som van 12.096 fr. loon verschuldigd door de gefailleerde op te nemen in het bevoorrecht passief van het faillissement, evenals de moratoire en de gerechtelijke intresten en de kosten van het geding ;

Overwegende dat de Arbeidsrechtbank Dendermonde, afdeling Sint-Niklaas, van oordeel was volstrekt onbevoegd

te zijn omdat het geschil geen betrekking had op het recht op loon maar wel betrekking had op de opname in het faillissement ;

Overwegende dat luidens art. 574, 2°, G.W. de Rechtbank van koophandel kennis neemt van alles wat het faillissement betreft, overeenkomstig de bepalingen van het Wetboek van koophandel ; dat de aangifte van een schuldvordering ter griffie als een vordering moet aanzien worden en dat de curator in aanwezigheid van de rechter-commissaris de schuldvorderingen naar hun echtheid onderzoekt ;

Overwegende dat wanneer een geschil bestaat nopens de regelmatigheid van de aangifte de Rechtbank van koophandel alleen bevoegd is, doch wanneer integendeel een betwisting zou bestaan nopens het recht zelf op loon, geschillen waarvan de Rechtbank van koophandel geen kennis kan nemen, de Arbeidsrechtbank alleen bevoegd is ; dat alsdan de Rechtbank van koophandel hetzij rechtstreeks hetzij langs de Arrondissementsrechtbank om, naargelang het geval, het geschil daaromtrent naar de Arbeidsrechtbank verwijst (art. 502-504 Wetboek van koophandel, Fredericq L., Traité de droit commercial belge, t. VII, 57) ; dat de Arbeidsrechtbank in dit geval, zonder de curator te kunnen veroordelen, vaststelt of al dan niet recht op loon bestaat en eventueel bepaalt of de schuldvordering bevoorrecht is, met dien verstande dat uiteindelijk alleen de Rechtbank van koophandel bevoegd is over de opneming van de schuldvordering in het passief van het faillissement te statueren ;

Overwegende dat eiser zijn schuldvordering ter griffie van de Rechtbank van koophandel aangaf ; dat zij door de curator voor 1 fr. ten voorlopige titel aanvaard werd ;

Overwegende dat eiser daarop zich rechtstreeks tot de Arbeidsrechtbank gewend heeft en bij deurwaardersexploot van 15 februari 1971 een vordering heeft ingesteld om op grond van artikel 28 quater, par. 6, van de wet op de arbeidsovereenkomst voor werklieden de erkenning van een recht op 12.096 fr. loon te bekomen en « gedaagde te horen veroordelen tot opname van voornoemd loon in het bevoorrecht passief van het faillissement ;

Overwegende dat eiser de mogelijkheid heeft, alhoewel hij hetzelfde resultaat zonder kosten door aangifte van schuldvordering bij de griffie van de Rechtbank van koophandel kan bereiken, ook rechtstreeks het geschil in te leiden bij de Arbeidsrechtbank ; dat die Arbeidsrechtbank echter, zoals reeds aangetoond, enkel bevoegd is om het recht op loon en het eventueel bevoorrecht karakter van de schuldvordering vast te stellen ; dat zij wel eventueel, zoals eiser vraagt, de curator qq. tot de kosten van het geding kan veroordelen, in zoverre zij de kosten van dagvaarding ten laste van verwerende partij zou leggen ;

Om die redenen,

De arrondissementsrechtbank,

Gehoord in openbare terechtzitting de h. Van Wymersch, procureur des Konings, in zijn eensluidend advies ;

Verwijst de zaak terug naar de Arbeidsrechtbank Dendermonde, afdeling Sint-Niklaas, ten einde zich enkel uit te spreken nopens :

1. het recht op loon en de erbij gevorderde moratoire en gerechtelijke intresten, binnen de perken gesteld door art. 451 van het Wetboek van koophandel (Les Nouvelles, IV, Droit Commerciale, nr. 1332 tot 1339) ;
2. het bevoorrecht karakter van de schuldvordering ;
3. de kosten van het geding (Les Nouvelles, op. art., nr. 2004).

NOOT. — Zie in dit nummer ook het vonnis van de Arrondissementsrechtbank van Gent, 26 juni 1972 ; zie ook in dezelfde zin A. Fettweis, Handboek voor gerechtelijk recht, Dl. II, nr. 320 en 321.

**ARRONDISSEMENTSRECHTBANK TE GENT**

26 juni 1972.

Voorzitter : M. Petit, voorzitter van de Arbeidsrechtbank.  
 Rechters : MM. Van Hove, voorzitter van de Rechtbank  
 van eerste aanleg, en Sabbe, voorzitter van de  
 Rechtbank van koophandel.  
 Openbaar ministerie : M. Fiers.  
 Advocaten : Mrs. Meyer en Aerts.

**Bevoegdheid. — Faillissement. — Arbeidsrechtbank. —  
 Rechtbank van koophandel. — Bevoorrechte schuldvor-  
 dering.**

*Bij faillissement is de arbeidsrechtbank, en niet de recht-  
 bank van koophandel, bevoegd om uitspraak te doen  
 over het bevoorrecht karakter van een schuldvordering  
 waarvan het bestaan tot haar bevoegdheid behoort.*

X t./ Mr Aerts q. q.

Overwegende dat eiser de opneming vroeg in het bevoor-  
 recht passief van het faillissement Versavel Pierre, o.m. van  
 1.860 fr. reiskosten ; dat de curator het bevoorrecht karakter  
 van reiskosten betwist ;

Overwegende dat de Rechtbank van koophandel ambts-  
 halve een middel aanwendt uit zijn onbevoegdheid daar die  
 betwisting tot de bevoegdheid van de Arbeidsrechtbank te  
 Gent behoort en de zaak naar Arrondissementsrechtbank  
 verwees ;

Overwegende dat de Arbeidsrechtbank bevoegd is om  
 uitspraak te doen over het bevoorrecht karakter van een  
 schuldvordering (zie Arrond. Gent, 20 maart 1972, A.R.,  
 8/72 ; WR Ber. Bergen, 17 oktober 1970, J.T.T., 1970, 147 ;  
 WR Bergen, 6 juni 1968, T.S.R. 1969, 286 ; Les Nouvelles ;  
 Droit Commercial nr. 1996, anders Arbeidshof Brussel,  
 9 december 1971, 3e kamer ; WR. Brugge, 23 oktober 1961,  
 R.W. 1960-61, 1394 ; Rb. Kph. Sint-Niklaas, 17 januari 1961,  
 R.W. 1960-61, 1394 ; zie ook noot bij Rb. Kph. Gent, 3 sep-  
 tember 1959, R.W. 1959-60, 257) ;

dat de rechtbank die bevoegd is om kennis te nemen  
 van het geschil nopens het bestaan van een schuldvorde-  
 ring het ook is voor het bepalen van het al of niet bevoor-  
 recht zijn van die schuldvordering (De Page, t. VII, nr. 212 ;  
 R.P.D.B., V°, Compétence en matière civile et commerciale,  
 nr. 608 ; vgl. Cass., 5 juni 1884, Pas., 1884, I, 227) ;

Om deze redenen,

De arrondissementsrechtbank,

Gehoord in openbare zitting de heer Fiers, eerste substi-  
 tuut-procureur des Konings, in zijn eensluidend advies ;  
 Rechtdoende op tegenspraak ;

Verwijst de zaak naar de Arbeidsrechtbank te Gent, afde-  
 ling Gent, die volstrekt en territoriaal bevoegd is.

NOOT. — Zie in dit nummer ook het vonnis van de  
 Arrondissementsrechtbank te Gent dd. 20 maart 1972 ; zie  
 ook in dezelfde zin A. Fettweis, Handboek voor gerechtelijk  
 recht, DI. II, nr. 320 en 321.

**CORRECTIONELE RECHTBANK TE HASSELT**

2e Kamer. — 18 april 1972.

Voorzitter : M. Ghysen.

Rechters : M.M. Driessen en Puissant.

Openbaar ministerie : Mw. Vliers.

Advocaten : Mrs. A. Vandeurzen, L. Roppe en de Borman.

**1. Watervverontreiniging. — Lozing van afvalwaters. — Niet-  
 naleving van de verguningsvoorwaarden. — Strafbaar  
 feit.**

**2. Onrechtmatige daad. — Schade. — Begroting.**

*1. Het lozen van industriële afvalwaters, zonder de voor-  
 waarden van de lozingsvergunning te respecteren, is een  
 strafbaar feit (Wet 11 maart 1950).*

*2. Wanneer het bestaan van de schade zeker is, maar de  
 omvang ervan niet nauwgezet kan worden begroot, moet  
 een symbolische frank worden toegekend.*

O.M. t. / D.J. en de N.V. P.

(.....)

de eerste,

als verantwoordelijk directeur der naamloze vennoot-  
 schap P. te Stevoort, de buitenwateren of het water der  
 bevaarbare waterwegen, of het water der onbevaarbare  
 of niet vlotbare waterlopen of het water van afwateringswe-  
 gen die in de polder of in de wateringen gelegen zijn, of  
 een ander water van het openbaar domein in het algemeen  
 verontreinigd te hebben door er voorwerpen of zaken in  
 te werpen of te storten of door er vloeistoffen laten in te  
 lopen zonder voorafgaandelijke lozingsvergunning of alles-  
 zins zonder de voorwaarden na te leven waaraan deze lo-  
 zingsvergunning is onderworpen, waardoor deze vergun-  
 ning sedert 8 november 1962 nooit definitief geworden is ;  
 meer bepaald door niet naleving van de voorwaarden ge-  
 steld in art. 1,8° van de voorwaardelijk vergunning op 8  
 november 1962 toegekend ;

de tweede,

als burgerlijk verantwoordelijk voor de boete, schadever-  
 goeding en kosten die de eerste, haar directeur, dienten-  
 gevolge kan oplopen ;

(.....)

Betichte betwist niet dat stuk 8 en volgende van de straf-  
 bundel een getrouwe kopij uitmaakt van de lozingsvergun-  
 ning die aan tweede gedaagde door de bestendige de-  
 putatie van de provincie Limburg op 8 november 1962 werd  
 toegestaan ;

Daar dit besluit niet werd gewijzigd of ingetrokken, be-  
 waart het zijn rechtsgeldigheid en diende het te worden  
 nageleefd bepaaldelijk gedurende de in de dagvaarding  
 vermelde drie jaren die de datum van 1 augustus 1971  
 voorafgingen ;

De betichting waarvoor eerste gedagde zich heeft te ver-  
 antwoorden bestaat erin het art. 1,8° niet te hebben nage-  
 leefd ;

Sub 1 staat erin vermeld :

« Al de afvalwaters dienen langs één enkele leiding in de  
 Herk afgevoerd te worden. Op deze loosleiding zal een ge-  
 makkelijk toegankelijke bezoekkamer aangelegd worden... » ;

Het verweer van de betichte bestaat erin voor te hou-  
 den dat ruimschoots aan de geest van deze voorwaarde  
 is voldaan, vermits (zie plan keerzijde stuk 4 strafbundel)  
 geloosd wordt in een zijarm van de eigenlijke rivier, en  
 deze niet eens overdekte zijarm een private gracht zou  
 zijn, hem toebehorende ;

De « ene leiding », zou de verder stroomafwaarts gelegen  
 uitmonding in de Herk zelf zijn, en een bezoekkamer zou  
 volstrekt overbodig zijn, vermits de leiding open ligt, zo  
 groot als ze is ;

Uit de debatten is echter gebleken dat, in tegenstelling,  
 met de zienswijze van de betichte, deze zijarm geen pri-  
 vate gracht is, maar tot het openbaar domein behoort ; een

eigendoms- of bezittitel van de bedding in kwestie, wordt niet ingeroepen of overgelegd, terwijl daartegenover Rijksingenieur Roskams bevestigde dat de stalen op 15 april 1970 genomen werden in een « officiële zijarm » van de Herk en preciseerde dat deze « zijarm vermeld is in de atlas van de buurtwegen » (zittingsblad dd. 7 maart 1972) ;

Het eigenlijke lozingspunt zijn dus goed en wel de twee buismondningen C en B, zoals afgeschetst in het P.V. van waterstaalneming (stukken 4 en 40 keerzijde) ;

Het blijkt aldus reeds in feite vast te staan dat reeds onder dubbel opzicht de vergunning niet werd nageleefd: de leiding was dubbel, en niet voorzien van de vereiste bezoekkamer ;

Dat het voorschrift van aanbouw van bezoekkamer geen loutere « stijlfiguur » is, blijkt uit de ervaring (zie stuk 10 § 1).

Sub 2 schrijft de vergunning verder voor :  
« De temperatuur van het geloosde water mag hoogstens 25°C. bedragen ».

Ter zitting verklaarde een getuige, die met de omgeving vertrouwd schijnt te zijn, dat « Van op de brug van de openbare weg, heb ik het altijd zien stomen, zelfs bij warm weder ». Dat het geloosde water warmer was dan 25° mag voor meer dan een veronderstelling worden gehouden : ook deze niet naleving is ten genoegen van rechte bewezen ;

Sub 7 schrijft de vergunning voor :

« Het geloosde water mag niet in die mate giftige stoffen bevatten dat vissterfte in de ontvangende waterloop wordt veroorzaakt » ;

Uit de analyse van de waterstalen blijkt dat de stalen A1 § 2 (268) « niet verontreinigd water uitmaakten, zeer geschikt voor vis, terwijl daartegenover de stalen D1 § 2 (271) sterk verontreinigd water was, ongeschikt voor vis » (stukken 37 tot 40) ;

Een scheikundige ontleding gaf dus bevestiging van de menigvuldige klachten om dit punt ; ook qua giftigheid, werden dus de lozingsvoorwaarden niet nageleefd ;

Uit dit alles blijkt afdoende dat betichte terecht werd vervolgd, en zich ook schuldig heeft gemaakt aan de hem ten laste gelegde betichting.

Ter zitting van 7 maart 1972 stelde Mr. de Borman, advocaat... zich burgerlijk partij tegen betichte en de burgerlijk verantwoordelijke partij namens :

1. V.Z.W. De Misttrekkers, gevestigd te Herk de Stad, en vorderde een schadevergoeding van 250.000 fr. ten provisionele titel met aanstelling van een deskundige met de intresten en de kosten ;

2. Baron Armand de Moffarts, doktor in de rechten en beheerder van maatschappijen, wonende op het kasteel te Schulte en vorderde een schadevergoeding van 273.000 frank ten provisionele titel met aanstelling van een deskundige, met de intresten en de kosten ;

Wat de vorderingen betreft van de burgerlijke partijen V.Z.W. De Misttrekkers en van de Moffarts, deze komen als ontvankelijk voor ;

Omtrent de gegrondheid, bepaaldelijk de hoegrootheid van de hun toekomende bedragen, is het duidelijk, dat niemand, ook geen expert, bij machte is enig bedrag op een verantwoorde wijze te preciseren ;

Zoals jurisprudentieel gebruikelijk wordt aan eik van beiden een symbolische frank toegekend ;

*Om deze beweegredenen,*

*De rechtbank,*

na de zaak in beraad gehouden te hebben, uitspraak doende op tegenspraak, verklaart betichte schuldig aan het feit hem ten laste gelegd ;

Dienvolgens veroordeelt hem voor dit feit tot een geldboete van 26 fr. gebracht op 780 fr. subsidiair een gevangenisstraf van 8 dagen ;

Veroordeelt hem tot de kosten der publieke vordering berekend op de som van zeshonderd acht en tachtig frank (688 fr.) ;

Veroordeelt betichte en de burgerlijk verantwoordelijke partij solidair te betalen aan de burgerlijke partij :

1. V.Z.W. De Misttrekkers een schadevergoeding van 1 f. met de kosten van aanstelling.
2. Baron A. de Moffarts, een schadevergoeding van 1 fr. met de kosten van aanstelling.

NOOT. — Dit vonnis is een der weinige jurisprudentiële toepassingen van de wet van 1 maart 1950 op de bescherming van de wateren tegen verontreiniging. Deze wet is nog steeds de basis van het vigerend recht, hoewel de nieuwe wet van 26 maart 1971, gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 1 mei 1971, weldra in werking zou moeten treden, althans uiterlijk op 1 mei 1974 (d.i. drie jaar na de bekendmaking).

Het vonnis is echter interessant om een drietal aspecten, welke de nieuwe wetgeving grotendeels onverlet zal laten, zodat een korte bespreking nuttig lijkt.

2. De feiten, zoals zij in het vonnis tot uiting komen, zijn vrij eenvoudig : een pluimveeslachterij loost haar afvalwaters zonder de voorwaarden van de lozingsvergunning na te leven, en veroorzaakt aldus waterverontreiniging. De onderneming en haar directeur worden hiervoor strafrechtelijk vervolgd. De eigenaar van een naburig domein, welke in het rustig genot van zijn eigendom wordt gestoord, en een vereniging van hengelaars, die schade oplopen wegens de vissterfte, stellen zich burgerlijke partij en vorderen schadeloosstelling.

3. Dit vonnis illustreert vooreerst eens te meer dat de strafsancities t.a.v. milieuverontreiniging onbeduidend zijn.

De rechtbank spreekt in casu de minimumstraf uit : een geldboete van 26 fr. x 30 = 780 fr. Zelfs indien in dit geval voor het opleggen van het strafminimum goede gronden zouden kunnen worden aangevoerd, is het zonneklaar dat zulke geldboete geenszins enig effect sorteert. Voor een onderneming is, in de huidige stand van de Belgische wetgeving, het risico van een mogelijke veroordeling steeds economisch voordeliger dan het verwezenlijken van de nodige investeringen voor zuiveringsmaatregelen. « Dit werkt een sfeer van « calculated risk » in de hand, waarin de ondernemer... voortdurend aan de overweging van overtreding toe is. Een criminogene situatie. » (G.P. Hoefnagels, Welzijnscriminaliteit, Meppel, 1972, p. 26). Dit risico is overigens zeer gering, doordat de handhaving van het milieurecht in België beneden peil staat (Zie o.m. L.P. Suetens, Leefmilieu en recht, in « Liber Amicorum René Victor », nrs. 21-22 ter perse).

In dezelfde zin Procureur-Generaal J. Matthijs in zijn merkwaardige studie « La protection pénale de l'environnement. L'eau, l'air le bruit. » (Revue de droit pénal et de criminologie, 1971-1972, p. 519-567) : « On semble avoir perdu de vue qu'il s'agit d'une œuvre de salut public, et qu'il importe dès lors de donner aux peines qui doivent frapper les délinquants un caractère et un effet intimidant sérieux. » (p. 542).

Het underpunishment is kenmerkend voor het Belgisch milieurecht. Het toebrengen van een vuilstslag aan één persoon wordt ernstiger bestraft dan de aantasting van het leefmilieu van een ganse gemeenschap. Op dit vlak bestaat geen juist normbesef.

4. Wanneer niet genoeg kan worden aangedrongen op een wezenlijke bestraffing van elke vorm van milieuverontreiniging, dan moet de vaststelling van de bezoedeling met ernstige waarborgen gepaard gaan; het overschrijden van de grenswaarden moet het voorwerp uitmaken van metingen en controleverrichtingen, na het nemen van monsters in de lozing en stroomopwaarts.

In casu besluit de correctionele rechtbank dat het geïsoleerde water warmer was dan 25°, op grond van de loutere verklaring van één getuige dat hij «vanop de brug van de openbare weg, het water altijd heeft zien stomen, zelfs bij warm weder.» Zelfs wanneer deze getuigenis als dusdanig volledig betrouwbaar is, vormt zij geen behoorlijk bewijs.

5. Het is nochtans t.a.v. de vorderingen van de burgerlijke partijen, dat het hier besproken vonnis het duidelijkst tekortschiet.

De rechtbank erkent het bestaan van schade. — (Hoe wel het niet duidelijk is uit welken hoofde precies de hengelaarsvereniging «De Misttrekkers» recht op schade-loosstelling zou hebben, wordt hier de vaststelling van de rechtbank als werkhypothese aanvaard). — Het bestaan van schade wordt dus erkend, maar het vonnis vervolgd dat «niemand, ook geen expert, bij machte is enig bedrag op een verantwoorde wijze te preciseren», en kent aan elke burgerlijke partij slechts de symbolische frank toe.

In de gevallen waar de schade zeker is in haar bestaan, doch onzeker in haar omvang, moet de rechter de schade ex aequo et bono begroten. Het is ten enenmale foutief de schade en de vergoeding te begroten op het symbolisch bedrag van 1 fr. omdat haar bedrag niet nauwkeurig bewezen is (J. Ronse, Schade en schadeloosstelling, A.P.R., nrs. 357-358).

De correctionele rechtbank van Hasselt had zich terzake vruchtbaar kunnen laten inspireren door een reeks van (sommige reeds zeer oude) rechterlijke beslissingen. Het moge volstaan enkele hiervan in het licht te stellen.

Reeds in 1961 heeft het Hof van Cassatie terzake een standpunt ingenomen. Een lampenfabriek te Borgerhout had zwavelzuur geloosd in de «Vuylbeek». Een gebuur gebruikte dit water voor de irrigatie van zijn tuinbouwbedrijf; talloze bloemen en planten stierven af. Aan deze gebuur, die overeenkomstig art. 644 B. Wb. het recht had zich van dit water te bedienen «tot bevoeding van zijn eigendommen», werd door de burgerlijke rechtbank van Antwerpen op 13 augustus 1959 een bedrag van 5.000 fr. als schadeloosstelling toegekend. Dit vonnis werd door het Hof van Beroep te Brussel en het Hof van Cassatie bevestigd (Hof van Cassatie, 3 mei 1961, Pas., 1961, I, 397).

Meer gelijkenis met het huidige geval vertonen de klassiek geworden uitspraken m.b.t. de verontreiniging van de Struisbeek te Aartselaar (Burg. Rb. Antwerpen, 26 maart 1937, R.W., 1937-1938, 205; Hof van Cassatie, 27 april 1950 Pas., 1950, 1950, I, 593; Burg. Rb. Antwerpen, 23 april 1959, J.T., 1960, 487; Hof van Beroep Brussel, 13 mei 1963 J.T. 1963, 695). Deze waterloop ontstaat in de gemeente mortsel, stroomt achtereenvolgens doorheen de gemeenten Wilrijk, Edegem, Kontich, Hemiksem, om uiteindelijk in de Schelde uit te monden. De genoemde gemeenten loosden door een rioolstelsel hun afval waters in de Struisbeek, zodat de waterloop dan ook volledig bezoedeld was wanneer hij het domein «Cleydael» te Aartselaar, eigendom van de heer Sheid, doorkruiste. Vis en planten werden gedood. In de bedding van de beek bleven massa's modder achter. Wanneer dan de organische stoffen van deze massa's gedurende de warme zomermaanden ontbonden, verspreidden

zich verpestende gassen en kleurde het water zwart.

De betrokken gemeenten werden herhaaldelijk tot schadeloosstelling veroordeeld. Bijzonder interessant hierbij is het vonnis van de burgerlijke rechtbank van Antwerpen d.d. 23 april 1959, dat het beginsel van de vergoedingsplicht in hoofde van de gemeenten erkent, maar rekening houdt met de (negatieve) evolutie van de kwaliteit van het leefmilieu - de gedwongen aanpassing van de hedendaagse burger aan de voortschrijdende industrialisatie en vervuiling, de beperking van het absoluut genot van het eigendomsrecht, de beperkte voordelen die grote domeinen nog kunnen opleveren, en in casu de beperkte genotsderving (het domein werd niet bestendig bewoond) — om het als schadeloosstelling gevorderde bedrag te beperken. Maar dit beperkte bedrag is dan toch nog 40.000 fr. per jaar bezoedeling.

Met deze benadering wordt een redelijke begroting van schade, veroorzaakt door waterverontreiniging, verkregen. Zij vergt van de rechter een juiste opvatting van de begroting van schade, enerzijds, en een voldoende normbesef t.a.v. welzijnscriminaliteit. Het hier besproken vonnis vormt hiermede een frappante tegenstelling.

*Prof. Dr. Louis Paul Suetens.*

## BOEKBESPREKING

**Prof. Mr. C. J. Van Zeben — Mr. T. A. W. Sterk, Arresten burgerlijk recht met annotaties ten behoeve van het onderwijs verzameld.** — Deventer, Kluwer, Zwolle, W.E.J. Tjeenk Willink, 1972, 1440 blz.

Bij allerlei gelegenheden werd er reeds geklaagd over het stuntelig proza dat in vele van onze rechterlijke beslissingen gebezigd wordt en regelmatig wordt er dan gewezen op het voorbeeld van de nederlandse rechtstaal. Onze vlaamse juristen hebben echter niet gemakkelijk toegang tot voorbeelden van nederlandse rechtspraak en de «Nederlandse jurisprudentie» is meestal hier te lande niet te hunner beschikking.

Het boek dat thans werd uitgegeven door Prof. Van Zeben en Mr. Sterk is daarom niet enkel zeer belangrijk voor Nederland, waar het in grote mate behulpzaam zal zijn bij de studie van het burgerlijk recht, doch eveneens voor Vlaanderen. Onze juristen zullen er niet enkel nuttige gegevens in vinden voor de vergelijking van het burgerlijk recht in Nederland en in België, zij zullen zich ook kunnen vertrouwd maken met de rechtstaal die bij onze noorderburen gebezigd wordt, wat voorzeker een heilzame invloed zal hebben op ons juridisch proza.

Het werk is zeer omvangrijk en beslaat 1440 blz. Het bevat de tekst van ongeveer 220 arresten uitgesproken, doorheen de jaren, door de Hoge Raad der Nederlanden. De tekst werd gepubliceerd zoals hij verscheen in de «Nederlandse jurisprudentie» met de meestal zeer belangrijke noten die op de beslissing volgen en die in Nederland voor de evolutie van het recht zulke grote betekenis hebben.

Sedert vele jaren werd aan de Nederlandse rechtsfaculteiten de verzameling van «Arresten over burgerlijk recht» gebezigd, die werd uitgegeven door Prof. H.R. Hoetink, waarvan verschillende uitgaven verschenen.

Het boek thans uitgegeven door Van Zeben en Sterk is veel breder opgevat en geeft zowat alle arresten die bepalend geweest zijn voor het Nederlands recht.

Met groot genoegen begroeten wij het verschijnen van dit boek en wij spreken de hoop uit dat ook een aantal Vlaamse juristen het zullen willen bezitten en dat zij er belangrijke gegevens zullen in vinden, niet enkel voor de beoefening van het Belgisch recht maar vooral voor het schaven en polijsten van de Nederlandse rechtstaal die in België gebruikt wordt.

*R. V.*

**J. Vanderlinden, Le concept de code en Europe Occidentale du XIIIe au XIXe siècle. Essai de définition. Etudes d'histoire et d'ethnologie juridiques.** — Ed. de l'Institut de Sociologie, ULB, Brussel, 1967.

De rechtsgeschiedenis kent veel fenomenen, die de codificatiegedachte raken, maar er zich ook dikwijls van onderscheiden, omdat zij niet van dezelfde oorzaken voortkomen: zo het navolgingsprobleem, verder het fenomeen van de eenmaking en van de hervorming van het recht.

Hoewel dit werk al enige jaren geleden verschenen is, wensen wij de waarde ervan nogmaals te onderstrepen, want naar ons weten is dit de eerste studie, gewijd aan het codificatieprobleem in West-Europa, die over een zo ruime periode en zone is verspreid.

Hoewel de 19de eeuw in hoofdzaak de eeuw was van de codificatie, beperkte de auteur zich tot de voorbereidingsperiode van deze ruime beweging. En hij schetste niet de geschiedenis van de idee van de codex in West-Europa van de 13de tot de 19de eeuw, maar hij is er wel in geslaagd, vertrekkende van een honderdtal voorbeelden van codex, een definitie te bepalen.

Hij ging uit van de vaststelling dat het codificatiefenomeen, dat van kapitale betekenis is in de rechtsgeschiedenis van de wereld, tot nog toe beperkt bleef hetzij tot de studie van de teksten, welke codex genaamd werden, hetzij tot de zgn. moderne codices, d.w.z. deze die volgen op de meest beroemde codices der 18de eeuw: de pruisische, de beierse en de oostenrijkse.

Daarom poogde de auteur een bepaling van het concept codex op te bouwen, nadat hij zich de vraag stelde: bestaat er in West-Europa tussen de 13de en 19de eeuw een opvatting van codex, en zo ja, welke? Om die vraag te kunnen beantwoorden bestudeerde hij vijftig uitingen van de idee van codex, waarvan het onderwerp door de opstellers code, codex, codice en código werd geheten. Deze zogenaamd «genoemde» codices laten toe bevestigend op de gestelde vraag te antwoorden, maar dan binnen engere chronologische en geografische grenzen dan deze van het boek. Daarom dienden ideeën opgezocht, die gelijkaardig waren aan de opvatting, gevormd op basis van de genoemde ideeën, maar die geen codex werden geheten door hen die ze ontwierpen: hiertoe werden weer vijftig andere voorbeelden gekozen. Zo kon de auteur zijn thesis staven, volgens welke er in West-Europa tussen de 13de en 19de eeuw een opvatting van codex bestaat, die toepasselijk is op het geheel van ideeën, die zich binnen deze grenzen in bedoelde periode uiten. Onder deze voorbeelden van codificatie koos de auteur ook de derde redactie van de belangrijke Antwerpse Costuimen (1582), van de advocaten Gabry en Van Mallery, die wij eerlang hopen te kunnen bewerken, in het kader van een grote studie van het Antwerpse recht.

Het komt ons wel voor dat sommige uiteenzettingen nogal langdradig werden uitgesponnen en dat de auteur soms in herhaling is gevallen, wat echter aan de uitzonderlijke waarde van het werk geen afbreuk doet.

Het werk heeft duidelijk het bewijs geleverd dat de codificatie haar specifieke plaats verwierf in de rechtsgeschiedenis van West-Europa naast de andere fenomenen van het rechtsleven, waarvan zij zich onderscheidt door bepaalde karaktertrekken, die haar oorspronkelijkheid uitmaken en tevens de weerslag zijn van de eeuwige roeping van de mens naar rechtszekerheid.

L. Th. Maes

## BALIELEVEN

**Plechtige openingsvergadering van de Vlaamse Conferentie der Balie bij het Hof van Beroep te Gent.**

Op 28 oktober 1972 vierde de Vlaamse Conferentie van

de Balie bij het Hof van Beroep te Gent haar negennegentigste verjaardag. Nu ja, vieren is een klein woord, en voor het plechtig gedeelte stond o.m. Mr. H. Mestrum in met zijn rede «De Doolhof van het Recht», waarvan de tekst in het Rechtskundig Weekblad verscheen.

De Vlaamse Conferentie te Gent, steeds geneigd tot scherts en luim, had ook dit keer 's avonds voor een daverend programma gezorgd. Onder een overweldigende belangstelling van advocaten en ook magistraten werd het feestmaal ingeleid door voorzitter Mr. Paul Van Mallegheem, «because this is the age of Van Mallegheem...».

Stafhouder Mr. A. Haus als klassiek eerste gast-spreker, amuseerde de disgenoten op de hem eigen humorvolle wijze, nl. links en rechts een prikje en een komplimentje. Ondertussen was het voor elkeen ook duidelijk dat de zaal te klein was. En werd in stilte gesuggereerd een tent op het Sint-Pietersplein te plaatsen voor de honderdste verjaardag, doch hiermee konden zich sommige confraters niet akkoord verklaren, onder het motto «Het is zó al circus genoeg». De spijzen werden traditioneel afgewisseld met praatjes uit binnen- en buitenland. Zo vertelde de vertegenwoordiger van de balie te Parijs dat de Belgische douane zijn briefje-met-spreekbeurt had afgenomen en hoe het derhalve onmogelijk was een toast uit te spreken in het Nederlands. De vertegenwoordigster van de balie van Londen drukte de wens uit tot een vruchtbare samenwerking te kunnen komen met de balies van de andere EEG-landen. Aldus sprak ook de Duitse gast. Tussen al die spreekbeurtjes door, trof één in het bijzonder de Gentse balie. Voor de allereerste keer in de geschiedenis van zijn stad, was er iemand die het aandierf te vertellen dat de Antwerpenaren door de natuur begiftigd zijn met gevoelens van minderwaardigheid en bescheidenheid. Inderdaad, stafhouder Mr. Franck van de balie te Antwerpen gaf eindelijk toe dat Antwerpen steeds een voorbeeld en een steun heeft gehad aan Gent. Enkele jaren nadat te Gent een Conferentie was opgericht volgde Antwerpen, en nauwelijks honderdveertig jaar na Gent krijgt ook Antwerpen zijn Hof van Beroep. Ook de Nederlandse vertegenwoordiger trof de conferentie op de gevoeligste plek, want hij sprak over de wetwinkels. In Nederland konkureert men met mammoet-advocatenkantoren deze supermarkten van het recht weg. Spreker bracht dan ook als enige een toast uit op het welslagen van de Gentse balie in haar strijd tegen de wetwinkels. Eventjes, terwijl we aan die toast denken, nog de naam van deze vertegenwoordiger: Droogleeve - Fortuyn...

Nadat de eerder rustige rij sprekers hun programma hadden afgewerkt, was de nacht voldoende ver gevorderd om het revue-gedeelte te laten beginnen.

Mr. Storme verwittigde evenwel, — hoewel het reeds laat was, — dat gevoelige luisteraartjes nog tijdig de zaal konden verlaten, want hetgeen zou volgen droeg als motto: «Nu op sceen...» een show vol wilde perversiteit...

«Het jaar van Van Mallegheem» uit Hair was als opwarmertje zéér op zijn plaats. Mr. P. Blomme werd er reeds helemaal rood van, en dat beloofde. Het volgende sjanson was opgedragen aan ene Nicole, blijkbaar geen advocaat. Ook Marcel kreeg zijn liedje. Mr. Christian Maes bezong zijn liefde voor Colette en Ginette, wat bij de Parijse vertegenwoordiger de vraag ontlokte: «C'est un amateur?» en waarop prompt het antwoord: «Non, il est avocat de son métier...»

Ook de grooote families kregen hun deel, want in Gent, zoals trouwens overal, schakelt de advocatuur stilaan over op de familiebedrijven, ofte stallen met pedigree. Dat de film in Vlaanderen het Vlaams Filmke qua strekking stilaan van de markt dringt, wordt ook de advocaten duidelijk, nadat het parket dit reeds lang had ontdekt. Waarom ook daarover geen liedje? Het liedje kwam er. Het was alweer Mr. Ch. Maes die een schitterend Gents volksliedje bracht, waarvan wordt verteld dat Walter De Buck

er een parodie heeft op gemaakt, nl. « Met ons soutane en ons bavet... » En de reis naar Parijs werd in geuren en kleuren verteld want « de Vlaamse Conferentie is op reis geweest. » De voetbalclub der balie kreeg haar deel, en ook het brokje natuur dat zich puur Joseph noemt.

En dat niet alleen de prokureurs en aanverwanten het trikolore lint dragen, maar ook de advocaten vaak de lenden omgord houden, bleek uit het rijtje konfraters dat ook burgemeester is.

Doodstil werd het in de zaal tijdens het herinneringslied aan de twee konfraters die de balie zijn ontvallen in het afgelopen jaar, Mr. Gilberte Cardon en Mr. Raf Verhaest.

De artisten waren ondertussen ongeveer uitgezongen, en de revue kwam aan haar einde. Konfraters Marcel Storme, Piet Blomme, Paul De Cordier, Christiaan Maes, Jo De Budt, Mieke Van Hecke en Luk De Schrijver hebben een show gebracht waarvan moet gezegd worden dat de afwezigens eens te meer ongelijk hadden. Men belooft dat het volgende jaar nog beter zal zijn, maar dat zal moeilijk kunnen, hoewel je met de Vlaamse Conferentie nooit weet.

De technische verzorging was in handen van Mrs. Hubert Mestrum, Veerle Tavernier en Ignace Maes. Verleenden nog hun medewerking Mrs. Gerard Moyaert, Jean-Pierre Quintyn en Toon De Groote.

*J. De Sutter.*

## MEDEDELINGEN

Vrije Universiteit te Brussel.

Faculteit van de Rechtsgeleerdheid

De plechtige uitreiking van de Jeannine Segers-Prijs 1970-1971 en 1971-1972 toegekend aan de heer Christian Eliaerts, assistent categorie C en vorser bij het Centrum voor Internationaal Strafrecht, en van de René Marcq-Prijs 1971-1972, ex aequo toegekend aan de heren Alain De Nauw en Eduard Marissens, heeft plaats gehad op vrijdag 15 december 1972 te 11.30 u., in Collegezaal nr. 11, F.D. Rooseveltlaan 50, 1050 Brussel.

## TIJDSCHRIFTEN

**Tijdschrift van de Vrederechters**, jaargang 1972 - nr. 10

In memoriam. — Bibliographie. — Ontvangen werken. — Kronijk van de Vredegerichten. — Rechtspraak; beknopte inhoud. — Jurisprudence.

**Tijdschrift voor Sociaal Recht**, jaargang 1972 - nr. 1

Meert-Van de Put R. et Bonheure M, Profil de jurisprudence. — Rechtspraak. — Korte inhoud.

**De Verzekeringswereld**, jaargang 1972 - nr. 11.

H. Thijs, Behoeven wij een andere indeling in de kwalifikaties der verzekeringsbemiddelaars. — Dr. jur. Van de Rijck, De medische varia-verzekeringen. De Vergoedingen. — H. De Graef, Brandverzekering. Industriële risico's. Wat is wat? — H. De Graef, Levensverzekering. Tarieven en argumenten. — H. Thijs, B.T.W. en Belgische staat. — Nieuws van de maatschappijen. — J. Ernault en R. Lebeau, Bibliographie. — De levensverzekering in de praktijk. — Europees Comité voor het Verzekeringswezen. Naar de opheffing van de controle van de groene kaart binnen de gemeenschap-

pelijke markt. — De branden in de nijverheids- en handelsbedrijven. — De antwoordman. — R. De Wit, De omschrijving van het begrip van de mededelingsplicht van de verzekerde.

**Nederlands Juristenblad**, jaargang 1972 - nr. 42.

Mr. H.J. Wegerif, Ouderlijk gezag en beperking daarvan: enkele opmerkingen naar aanleiding van het rapport van de Commissie-Wiarda. — Prof. mr. J.M. Polak, De Unie van Waterschappen en de diepdelvers. — Mr. A.P. Funke, Aanstondse onbevoegdverklaring door de rechter in bij dagvaarding ingestelde echtscheidingsprocedure: een vergissing van de wetgever? — Rechtspraak van de week.

nr. 43

Mr. E. Bosma, Het rechterlijk bevel als vorm van politiedwang. — Prof. mr. B. de Goede, Staats- of administratief-rechterlijk voorschrift? — In memoriam prof. L.I. De Winter. — Mr. L. Hardenberg, Nederlandse vereniging voor zee- en luchtrecht. — Rechtspraak van de week.

**Weekblad voor Privaatrecht, notaris-ambt en registratie**, jaargang 1972 - nr. 5196.

Mr. M.V. van der Woude, Het misbruiken van de 'verzorgingsplicht' en het dwingend recht rond de legitieme portie. Boekbespreking door Mr. J. Rombach: 'De boedelscheiding'. Academisch proefschrift, Leiden 1969, van mr. W.M. Kleijn (I). — Tijdschriften. — Berichten en mededelingen.

**Journal des Tribunaux**, jaargang 1972 - nr. 4806

Mr. J. Mertens de Wilmars, Aspects communautaires du droit des marques. — Paul Humblet, Un dangereux piège à loups. Les malentendus de la chose jugée au pénal et au civil quand le prévenu acquitté au premier degré est condamné au second, sans appel de la partie civile contre la décision d'incompétence. — Jurisprudence. — Chronique judiciaire.

**Revue générale des Assurances et des Responsabilités**, jaargang 1972 - nr. 9.

Jean-Luc Fagnart, Les intermédiaires d'assurances. — Voirie. — Commerçant. — Compétence. Chose jugée au pénal. — Lois coord. Loi fond. — Chemin du travail. — Bibliographie.

**Mouvement Communal**, jaargang 1972 - nr 11.

Editorial. — Libres propos: La spéculation foncière, causes, conséquences, remèdes par H. Hallet. — Pratique administrative. — Législation-jurisprudence (annotées). — Ch. L. Closset, Chronique des revues de droit. — Chronique bibliographique. — Bibliographie. — Chronique « Assistance publique ».

**Répertoire Fiscal**, jaargang 1972 - nr. 6-7-8.

Bernard Snoy, L'imposition des revenus provenant d'obligations. Situation présente et perspectives d'harmonisation fiscale dans la communauté européenne. — Législation. — Jurisprudence. Documentation étrangère et internationale.

**Recueil Dalloz Sirey**, jaargang 1972 - nr. 41

Jean Rivero, les « principes fondamentaux reconnus par les lois de la République » une nouvelle catégorie constitutionnelle? Jurisprudence. — Sommaire de jurisprudence. — Législation.